

**ХҮҮХДИЙН ЭРХ ХАМГААЛЛЫН ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН, ТОГТОЛЦОО
БА ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ МЕХАНИЗМЫН ТАЛААРХ ГАДААДЫН
ЗАРИМ ОРНЫ ТУРШЛАГА**

(Харьцуулсан судалгаа)

Г.Билгээ, О.Нарантуяа, Р.Нургүл

АГУУЛГА

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

Хүүхдийн эрх хамгааллын эрх зүйн орчин, тогтолцоо ба хэрэгжүүлэх механизмын талаарх гадаадын зарим орны туршлага

Нэг. Бүгд Найрамдах Солонгос Улс

- 1.1. Эрх зүйн орчин
- 1.2. Хүүхэд хамгааллын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг байгууллагуудын тогтолцоо
- 1.3. Хүүхдийн эрхийн өнөөгийн байдал, авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ
- 1.4. НҮБ-ын Хүүхдийн хорооноос өгсөн зөвлөмж

Хоёр. Оросын Холбооны Улс

- 2.1. Эрх зүйн орчин
- 2.2. Хүүхдийн эрхийг хамгаалах байгууллагууд

Гурав. Австралийн Холбооны Улс

- 3.1. Хүүхэд хамгаалах тухай хууль тогтоомжууд
- 3.2. Хүүхдийн төлөө ажилладаг байгууллагуудын тогтолцоо

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

Энэхүү судалгаанд БНСУ, ОХУ болон Австрали улсуудын хүүхдийн эрх хамгааллын асуудлыг зохицуулж буй хууль тогтоомж, хүүхдийн эрхийг хамгаалах байгууллага болон хүүхдийн эрхийн өнөөгийн байдал, эдгээр улсын Засгийн газарт олон улсын байгууллагаас өгсөн санал, зөвлөмж зэргийг хамруулсан ба судалгаа, мэдээллийг тухайн орны холбогдох хууль тогтоомж, судалгааны мэдээлэл болон холбогдох байгууллагуудын тайлан, мэдээлэлд үндэслэн бэлтгэв.

Олон улсын туршлагаас үзэхэд, БНСУ нь Хүүхдийн эрхийн асуудлыг Үндсэн хууль, Иргэний хууль, Хөдөлмөрийн хууль, Хүүхэд хамгааллын тухай хууль, Залуучуудын халамжийн тухай хууль, Сураггүй алга болсон хүүхдийг хамгаалах, дэмжих тухай хууль, Ганц бие эцэг, эхийн гэр бүлийг дэмжих тухай хууль, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн халамжийн тухай хууль, Хүүхэд харах үйлчилгээний тухай хууль зэрэг гол гол хууль, тэдгээртэй нийцүүлэн гаргасан эрх зүйн бусад акт, хөтөлбөр, төлөвлөгөөгөөр зохицуулж байна.

Хүүхдийн эрх хамгаалах тогтолцооны хувьд БНСУ-д Хүүхдийн эрхийг хамгаалах хүрээнд Хүний эрхийн үндэсний комисс болон түүний дотор Хүүхдийн эрхийн хороо, Хүүхдийн бодлого зохицуулалтын хороо, Хүүхдийн эрхийг хамгаалах алба, Хүүхдийн эрхийг хамгаалах агентлаг гэсэн томоохон байгууллагууд хариуцан ажилладаг байна. Эдгээр байгууллагууд нь төв болон орон нутгийн захиргааны байгууллагууд, салбар нэгжүүдээр дамжуулан чиг үүргээ хэрэгжүүлдэг.

Хүүхдийн эрхийг хангах, хамгаалах асуудалд БНСУ-д төрөөс ихээхэн анхаарал хандуулан ажиллаж байгаа бөгөөд шаардлагатай хууль тогтоомжуудыг батлан гаргаж, зохицуулалтыг боловсронгуй болгох арга хэмжээ авч байна. Судалгаанд хүүхдийн эрхийг хангах, хамгаалах хүрээнд БНСУ-д хэрэгжүүлж буй бодлого, үйл ажиллагаа, хэрэгжилтийн өнөөгийн байдлын талаарх мэдээлэл, лавлагааг Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцын хүрээнд асуудал тус бүрээр тоймлон гаргасан. Үүнд: Иргэний эрх, эрх чөлөөний хүрээнд- үл ялгаварлах, эсэн мэнд амьдрах, хөгжих эрх, Хүүхдийн эрхийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх хүрээнд - бие махбодын шийтгэл болон хүүхдийн хүчирхийлэл, Гэрийн бүлийн орчин, Хүүхдийн тусламж үйлчилгээний хүрээнд - хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд болон донтолтоос урьдчилан сэргийлэх, Боловсрол, соёл, чөлөөт цагийн арга хэмжээ, Тусгай хамгааллын арга хэмжээний талаар тусгасан.

БНСУ нь НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцын 5, 6 дугаар илтгэлээ 2018 оны 2 дугаар сард НҮБ-ын Хүүхдийн хороонд хүргүүлсэн байна. Тус улсын Засгийн газраас хүүхдийн эрхийн тухай конвенцын хэрэгжилтийг хангах хүрээнд хүчин чармайлт гаргаж буй улсын нэг юм.

ОХУ-ын туршлагаас үзэхэд, тус улс нь Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцын оролцогч улсуудын хүлээсэн үүргийн дагуу шаардлагатай хууль тогтоомжийг

батлан гаргах, захиргааны болон бусад бүх арга хэмжээг авах хүрээнд 1993 оноос хойш гэр бүл, хүүхэд хамгааллын чиглэлээр 200 гаруй холбооны хууль, ОХУ-ын Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Засгийн газрын тогтоол баталсан ба эдгээр нь гэр бүл, хүүхдийн нийгмийн хамгааллын арга хэмжээг бэхжүүлэхэд чиглэсэн байна. Мөн ОХУ-ын 25 субъектүүд бүрэн эрхийнхээ хүрээнд хүүхэд хамгааллыг дэмжих хууль, эрх зүйн актуудыг батлан гаргана.

Тус улсын нийгмийн бүхий л салбарт өөр өөрсдийн чиг үүргийнхээ хүрээнд хүүхдийн эрхийг хамгаалах механизмыг бүрдүүлэн ажиллаж байна. Тэдгээрээс нийтлэг эрхийн хүрээнд үйл ажиллагаа явуулж байгаа байгууллагуудыг дурдвал, тус улсын Прокурорын байгууллага нь хүүхдийн эрхийн талаарх хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэд хяналт тавих, Хүүхдийн эрхийг хамгаалах хороо нь хүүхдийн эрх ашгийг цогцоор хамгаалах ба Хүүхдийн эрхийн омбудсмен нь энэ чиглэлд хяналт тавих нэмэлт механизм болсон.

Австрали Улсад муж болон харьяа газар нутгийн засаг захиргаа нь хүүхэд хамгаалах үйлчилгээг зохион байгуулж хэрэгжүүлэх үүрэгтэй. Үүнийг муж болон харьяа газар нутгийн хууль тогтоомжуудаар зохицуулж, хэрэгжилтийг хангуулж байна. Муж болон харьяа газар нутгуудад мөрдөгдөж буй гол хуулиудыг нэрлэвэл:

- *Австралийн нийслэлийн бүс нутагт - Хүүхэд, залуучуудын тухай хууль;*
- *Шинэ Өмнөд Уэльст - Хүүхэд, залуучуудын (Асрах болон хамгаалах) тухай хууль;*
- *Хойд бүс нутагт - Хүүхдийг асран хамгаалах тухай хууль;*
- *Күйнсландад - Хүүхэд хамгаалах тухай хууль;*
- *Өмнөд Австралид - Хүүхэд хамгаалах тухай хууль;*
- *Тасманид - Хүүхэд, залуучууд болон гэр бүлийн тухай хууль;*
- *Виктори мужид - Хүүхэд, залуучууд болон гэр бүлийн тухай хууль;*
- *Баруун Австралид - Хүүхдийн болон нийгмийн үйлчилгээний тухай хуулиудаар зохицуулж байна.*

Хүүхэд хамгаалах тухай хууль тогтоомж нь муж болон харьяа газар нутаг бүрийн хувьд харилцан адилгүй байгаа нь тухайн газар нутгийн онцлог, хэрэгцээ шаардлагатай холбоотой юм.

Австрали Улс нь НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцын үндсэн зарчмуудыг хүүхэд хамгаалалтай холбоотой хууль тогтоомжид тусгаж өгсөнөөс гадна Хамтын нөхөрлөлийн (*Commonwealth*) Гэр бүлийн тухай хууль, Австралийн Хүний эрхийн Комиссын тухай хуулиудын үндсэн зарчмуудыг муж болон харьяа газар нутгийн хуулиудад тусгасан байдгаараа онцлогтой.

Эдгээр хууль тогтоомжийн хүрээнд гэрээс гадуур үзүүлэх асрамжийн үйлчилгээ (*out-of-home care*), асрах байгууллагад амьдарч байсан хүүхдэд насанд хүрснийх нь дараа үзүүлэх дэмжлэг, тусламжийн үйлчилгээг тасралтгүй төлөвлөх, тогтмол хүргэх, гэмт хэрэгт холбогдсон хүүхэд, залуучуудын хэргийг шүүх хянан хэлэлцэх, бэлгийн хүчирхийлэлд холбогдсон гэмт хэрэгтнийг бүртгэх

болон мэдээллэх, хүүхэдтэй тулж ажиллах, гэр бүл болон хүүхэд асрамжийн үйлчилгээ, гэр бүл болон гэр бүлийн хүчирхийлэл, олон улсын орчинд хүүхэд хамгаалах, хүүхэд үрчлэх болон асран хамгаалах, хүүхдийн комиссар, асран хамгаалагч, өмгөөлөгчийн тухай, хүүхдийн хөдөлмөр эрхлэлттэй холбоотой харилцаануудыг зохицуулж байна.

Австрали улс нь хүүхдийн эрх хамгаалах тогтолцоо, төрийн болон төрийн бус байгууллагуудын зүгээс хүүхдэд үзүүлж буй дэмжлэг туслалцааны хувьд дэлхийд тэргүүлэх байр суурьтай байгаа бөгөөд хүүхдийн аюулгүй байдал, сайн сайхан байдлыг хангахад ихээхэн анхаардаг жишиг болохуйц сайн туршлагатай орнуудын нэг юм.

ХҮҮХДИЙН ЭРХ ХАМГААЛЛЫН ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН, ТОГТОЛЦОО БА ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ МЕХАНИЗМЫН ТАЛААРХ ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ТУРШЛАГА

Нэг. БҮГД НАЙРАМДАХ СОЛОНГОС УЛС

БНСУ нь Үндсэн хуулиар тунхагласан хүний эрх, эрх чөлөө ялангуяа хүүхдийн эрх ашгийг дээд зэргээр хангах зорилтын хүрээнд хүүхдийн эрхийг хангах, хамгаалах хууль, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох, хууль тогтоомжоор хамгаалагдсан хүүхдийн эрхийг эдлүүлэхэд онцгой анхаарахын зэрэгцээ НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцыг хэрэгжүүлэх чиглэлээр ихээхэн хүчин чармайлт гарган ажиллаж байна.

БНСУ нь 1991 онд Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцод нэгдэн орсон бөгөөд 2018 оны 2 дугаар сард Хүүхдийн эрхийн конвенцын хэрэгжилтийн 5,6 дугаар тайланг НҮБ-ын Хүүхдийн хороонд хүргүүлээд байна. НҮБ-ын Хүүхдийн хорооны санал, зөвлөмж болон нийгмийн хөгжлийн явцад үүсч буй хүүхдийн эрхтэй холбоотой харилцааг зохицуулах, хууль, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох, хүүхдийн эрхийг зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэд анхааран ажиллаж байна.

2003 онд хүүхдийн эрхийн түвшин, төлөв байдлыг тодорхойлох судалгааг хийж Солонгос улсын хүүхдийн талаарх мэдээллийн суурь баазыг бүрдүүлсэн. Энэхүү судалгааг түшиглэн хууль, эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох, шаардлагатай хөтөлбөр, төлөвлөгөө боловсруулахад суурь судалгаа болгон ашиглаж байна. Одоогийн байдлаар:

- Эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын яамнаас 2015 оны 9 сард “Хүүхдийн бодлогын үндсэн төлөвлөгөө-1”-ийг /2015-2019 он/ боловсруулсан бөгөөд үүнээс Хүүхдийн эрхийн конвенцыг хэрэгжүүлэхэд нэн тэргүүний ач холбогдолтой 158 бодлогын зорилтыг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөөд байна.
- Жендерийн тэгш байдал, гэр бүлийн яамнаас залуучуудын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг 5 жил тутам боловсруулж байгаа бөгөөд одоо 5 дахь Залуучуудын бодлогын төлөвлөгөө /2013-2017/-г хэрэгжүүлж байна.
- Хууль зүйн яам нь 3 дахь удаагийн Хүний эрхийн бодлогын үндсэн төлөвлөгөө /2017-2021/-г боловсруулаад байна.

Засгийн газраас бүх хүүхдэд зориулсан боловсрол, нийгмийн халамж, хамгаалал болон өсвөр үеийнхэнд зориулсан төсвийг өргөжүүлэх, мөн бэлгийн хүчирхийлэл, түүний хохирогчдод дэмжлэг тусалцаа үзүүлэх төсвийг нэмэгдүүлэх бодлого баримталж байна.

Сүүлийн 5 жилийн хугацаанд хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох хүрээнд хүчирхийлэлд өртсөн хүүхдэд зориулсан боловсролын асуудал, хохирогчдын

хэргийг шийдвэрлэх, хүүхэд, залуучуудын соёл, урлаг, спортыг дэмжих асуудлаар хууль тогтоомжууд болон Иргэний хуульд өөрчлөлт оруулж Азиг тивд анх удаа дүрвэгсдийн бие даасан байдал, хууль эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх асуудлыг тусгайлан зохицуулалт хийсэн анхны улс болсон.

Түүнчлэн гэр бүл салалтын дараа хүүхдийн амьдралын тогтвортой байдлыг хамгаалах, дэмжлэг үзүүлэхтэй холбоотой асуудлыг боловсронгуй болгох асуудалд анхааран ажиллаж байна. Тухайлбал: 2011, 2014 онд ганц бие эцэг, эхчүүдийн суралцах эрхийг хамгаалах, бие даасан байдлыг нь дэмжих зорилгоор ганц бие эцэг, эхийн гэр бүлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулж ганц бие эцэг, эхийн боловсролын зардлыг санхүүжүүлэх, итгэмжлэгдсэн боловсролын байгууллагуудад дадлагажиж ур чадвар эзэмших болон орон сууцтай болоход дэмжлэг туслалцаа, хөнгөлөлт үзүүлэх зэргээр бие даасан байдалд шаардлагатай санхүүгийн дэмжлэгийг үзүүлж эхэлсэн.

1.1.ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН

1) Үндсэн хууль

Үндсэн хуулийн Хоёрдугаар бүлгийн 31 дүгээр зүйлд иргэн бүр сурч боловсрох тэгш эрхтэй бөгөөд бага сургуулийн боловсролыг үнэ төлбөргүй олгоно гэж заасан. Мөн иргэн бүр хүүхэддээ бага боловсролыг заавал эзэмшүүлэх үүрэгтэй. Түүнчлэн насанд хүрээгүй хүүхдийн хөдөлмөрлөхтэй холбоотой харилцааг тусгайлсан хуулиар зохицуулахаар тус тус заасан байна.

2) Иргэний хууль

Иргэний хуулийн 4 дэх дэд хэсэгт Эцэг, эх ба хүүхэдтэй холбоотой харилцааг зохицуулж өгсөн. Тус хэсэгт Төрүүлсэн хүүхэд, үрчлэлт, өргөмөл хүүхдийн талаар, асран тэтгэх эрх үүрэг, асран хамгаалагч, төрөл садангийн талаар нарийвчлан зохицуулсан. Мөн дүрвэгсдийн асуудлыг тусгайлан зохицуулсан.

3) Хөдөлмөрийн хууль

Хөдөлмөрийн хуулийн 5 дугаар бүлэгт Эмэгтэй хүн ба хүүхдийн хөдөлмөрийн харилцааг зохицуулж өгсөн. Тус хуульд зааснаар 15 нас хүрээгүй хүүхдийг /дунд сургуульд суралцаж буй 18 нас хүртлэх этгээд/ ажилтнаар авч ажиллуулах, хүнд хортой нөхцөлд ажиллуулахыг хориглосон. Насанд хүрээгүй этгээдийг авч ажиллуулахдаа эцэг, эх, асран хамгаалагчийн зөвшөөрлийг авсан байна. 15-18 насны ажилтны ажиллах цаг нэг өдөрт 7 цаг, 1 долоо хоногт 40 цагаас хэтрэхгүй байна. Хэрэв талууд тохиролцсон бол өдөрт 1 цаг, 1 долоо хоногт 6 цагаар уртасган ажиллаж болно. 18 насанд хүрээгүй ажилтныг 22 цагаас 06 цаг хүртэл ажиллуулах, уурхай ба цооногт ажиллуулахыг хориглосон.

4) Хүүхэд хамгааллын тухай хууль

Тус хууль нь 1997 онд батлагдаж 1998 оны 1 дүгээр сарын 1-ээс эхлэн дагаж мөрдсөн. Тус хуулийн зорилго нь хүүхдийг эрүүл, аюулгүй орчинд өсч торних нөхцөлийг бүрдүүлэх, аз жаргалтай амьдрах боломжоор хангахад оршино гэж хуулийн 1 дүгээр зүйлд заасан.

Хүүхэд гэж 18 насанд хүрээгүй этгээд гэж тодорхойлсон байна. Тус хуулиар төрийн болон орон нутгийн захиргааны байгууллагын үүргийг тодорхой зааж өгсөн. Тухайлбал, хүүхдийн аюулгүй байдал, эрүүл мэнд, амьжиргааг дэмжих зорилгоор хүүхэд, тэдний гэр бүлийг дэмжих бодлогыг боловсруулж хэрэгжүүлэх, хүүхдийн сурч боловсрох эрхийг хамгаалах, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн эрх ашгийг хамгаалах, шаардлагатай арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх, Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцыг хэрэгжүүлэх үүргүүдийг нарийвчлан заасан байна.

Хүүхэд хамгааллын тухай хуульд хүүхдийн эрх, эрүүл мэнд, өсөлтийг дэмжсэн хүүхдийн хөгжлийн цогц бодлого боловсруулах, бодлогын хэрэгжилтийг хангах, хянах, үнэлэх үүрэг бүхий Ерөнхий сайдаар ахлуулсан Хүүхдийн бодлого зохицуулалтын хороотой байхаар заасан. Мөн хот, муж, дүүрэг бүрт хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн албан хаагчдаас бүрдсэн хүүхдийн хороо ажиллана. Хот, муж, дүүргийн Засаг дарга нь хүүхдийн халамжийн болон хамгаалалтын арга хэмжээ авч ажиллана.

Нийт иргэн, байгууллага, аж ахуйн нэгж, албан тушаалтан нь хүүхдийн эсрэг дараах үйлдэл хийхийг хориглосон. Үүнд:

- хүүхэд худалдах, худалдан авах;
- хүүхдийн бэлгийн дарамт болон бэлгийн хүчирхийлэл;
- хүүхдийн биед гэмтэл учруулж, бие махбод, эрүүл мэнд, хөгжилд хохирол учруулах биеийн хүчирхийлэл;
- хүүхдийн оюун санааны эрүүл мэнд, хөгжилд сөргөөр нөлөөлж буй сэтгэл санааны дарамт;
- өөрийнхөө асрамж, хамгаалалтад байгаа хүүхдийг хамгаалах, асрах, эрүүл мэнд, боловсрол, хоол хүнсийг үл тоомсорлох;
- хүүхдээр гуйлга гуйлгах;
- хандив тусламжийн хөрөнгийг зориулалтын бусаар ашиглахыг тус тус хориглосон.

Хүүхдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, хүүхдийг хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, түүнд анхаарал хандуулах зорилгоор жил бүрийн 11 дүгээр сарын 19-ний өдрийг хүүхдийг хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх өдөр гэж тэмдэглэдэг.

Хүчирхийлэлд өртсөн хүүхэд гэртээ очсоны дараа хүүхэд дахин хүчирхийлэлд өртөж буй эсэхэд хяналт тавьж гэрт нь очих, утсаар зөвлөгөө өгөх зэргээр тусламж үйлчилгээ үзүүлдэг. Мөн хохирогчийн гэр бүл, асран хамгаалагч нь хүүхдийн хүчирхийлэл давтан үйлдэхээс урьдчилан сэргийлэх, шаардлагатай арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэхийг эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтанд хариуцуулсан.

Хүүхдийн эсрэг хүчирхийллийн мэдээллийн системийг Эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын сайд эрхлэн хариуцдаг. Энэхүү мэдээллийн системд хохирогч, түүний гэр бүл болон хүүхдийн эрхийг зөрчсөн этгээдийн талаарх мэдээллийг оруулах бөгөөд системээс мэдээлэл авах тохиолдолд Эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын сайдаас зөвшөөрөл авна.

Төрийн холбогдох байгууллагаас шаардлагатай гэж үзвэл дараах тохиолдолд хүүхэд асран хамгаалах үйл ажиллагаа явуулна:

- бие махбодын эрүүл мэндийг дэмжих;
- амиа хорлох, төрөл бүрийн донтохоос урьдчилан сэргийлэх зэрэг сэтгэцийн эрүүл мэндийг дэмжих;
- хоол тэжээлийн дэмжлэг, хоол тэжээлийн дутагдлыг сайжруулах;
- таргалалтаас урьдчилан сэргийлэх зорилгоор бие бялдрыг хөгжүүлэх, дэмжих.

Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлд заасны дагуу хамгаалах үйл ажиллагааг дараах байгууламжид хэрэгжүүлнэ:

- Хүүхэд асрах байгууламж - хүүхдийг хамгаалалтаар хангах замаар хамгаалалт, халамж, хөдөлмөр эрхлэлтийн сургалт, бие даах чадварыг дэмжих үйлчилгээ үзүүлэх;
- Хүүхдийг түр хугацаагаар хамгаалах байгууламж - хамгаалалтад авсан хүүхдийг түр хугацаагаар хамгаалах арга хэмжээ авах;
- Хүүхэд хамгааллын тусламж үйлчилгээний байгууламж - хүүхэд хамгаалах болон эмчилгээ үйлчилгээ үзүүлэх зорилготой. Эцэг, эх, асран хамгаалагчаас хүчирхийлэлд өртсөнөөс үүдэлтэй сэтгэл санааны болон зан үйлийн бэрхшээлтэй болсон хүүхдүүдэд тусламж үзүүлэх;
- Нийгэмшүүлэх байр - хамгаалагдсан хүүхдийг хамгаалах, хүмүүжүүлэх, бие даах чадварыг дэмжих үйлчилгээ үзүүлэх;
- Өөртөө туслах байгууллага - хүүхэд хамгаалах байрнаас гарсан тохиолдолд ажилд ороход бэлтгэх болон ажилд орсны дараа хөтөлбөрийн хугацаанд хамгаалж бие даахад нь дэмжлэг үзүүлэх;
- Хүүхдэд зөвлөгөө өгөх төв - Хүүхэд болон тэдний гэр бүлийхэнд зөвлөгөө өгөх, эмчлэх, урьдчилан сэргийлэх, судалгаа хийх;
- Хүүхдэд зориулсан байгууламж - Хүүхдийн цэцэрлэгт хүрээлэн, хүүхдийн тоглоомын талбай, хүүхдийн төв, спорт, театр, кино, шинжлэх ухааны туршилт, хүүхдийн амралтын газар, зуслангийн газар гэх мэт нийгмийн халамжийг дэмжихэд шаардлагатай үйлчилгээ үзүүлэх;
- Орон нутгийн хүүхдийн төв - Орон нутгийн хүүхдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, боловсролыг дээшлүүлэх;
- Хүүхдийн эрхийг хамгаалах газар зэрэг хүүхэд хамгааллын газрууд ажиллахаар хуульчилсан байна.

5) Залуучуудын халамжийн хууль

Энэ хууль нь 2003 онд батлагдсан. Залуучуудыг эрүүл, зохистой амьдралаар амьдрах, хөгжих нөхцөлийг хангах зорилгоор нийгмийн болон эдийн засгийн

дэмжлэг үзүүлэх зорилготой. Өсвөр насныхан энэ хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхдээ арьс өнгө, шашин шүтлэг, нас хүйс, боловсрол, бие махбодын байдлаар ялгаварлан гадуурхахгүй бөгөөд нийгмийн харилцаанд тэгш оролцох эрхтэй.

Нийгэм, эдийн засгийн дэмжлэг шаардагдах өсвөр үеийнхний хувьд амьдралд зайлшгүй шаарлагатай үндсэн нөхцөлийг бүрдүүлэхэд залуучуудыг тусгайлан дэмжинэ. Мөн энэ хуулиар гэрээсээ явсан залуучуудыг түр зуур хамгаалах байраар хангах, тэднийг нийгэмшихэд дэмжлэг үзүүлэх зорилготой.

6) Залуучуудын үйл ажиллагааг дэмжих хууль

2004 онд батлагдсан тус хуулиар залуучуудын өсөлтийг хангахад чиглэсэн үйл ажиллагаа болон солилцоо, соёлын арга хэмжээнүүдийг дэмжих талаар тусгасан.

Төвийн болон орон нутгийн байгууллагууд нь залуучуудын үйл ажиллагааг дэмжих төвийг байгуулан ажиллуулна. Орон нутгийн Засаг дарга нь залуучуудын сургалтын төв, өсвөр үеийнхний соёлын төв байгуулан ажиллуулах үүрэгтэй. Тус төвүүд нь залуучуудын ур чадвар, зан байдлыг хөгжүүлэх төрөл бүрийн үйл ажиллагаа явуулах бөгөөд уламжлалт соёлыг сурталчлах соёлын арга хэмжээнүүдийг зохион байгуулах ёстой.

7) Биеэ үнэлэхээс урьдчилан сэргийлэх, хохирогчийг хамгаалах хууль

Тус хууль 2004 онд батлагдсан бөгөөд биеэ үнэлэхээс урьдчилан сэргийлэх, бэлгийн мөлжлөгт өртсөн хүмүүсийг хамгаалах, бие даасан байдлыг хангах асуудлыг зохицуулсан. Хохирогчийг хамгаалах, дэмжлэг үзүүлэх төрлүүд, хоол хүнсээр хангах, зөвлөгөө өгөх, эмчлэх, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих талаар мэдээллээр хангах асуудлыг энэ хуулийн хүрээнд хамруулсан.

8) Сураггүй алга болсон хүүхдийг хамгаалах, дэмжих тухай хууль

Сураггүй алга болсон хүүхдийг хамгаалах, дэмжих тухай хууль нь 2005 онд батлагдсан. Сураггүй алга болсон хүүхэд /хулгайлагдсан, уруу татагдсан, хаягдсан болон аваар осолд орсон, гэрээсээ зугатсан, төөрсөн зэрэг асран хамгаалагчаасаа салсан/-ийг хайх, эргэж ирсэн хүүхдийг гэр бүл, нийгмийн халамж үйлчилгээ үзүүлэх, нийгэмшүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх зорилготой. Тус хуулиар байгууллага, хувь хүмүүсийн үүргийг дараах байдлаар тодорхойлсон:

- Эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын сайд нь хүүхдийг сураггүй алга болохоос урьдчилан сэргийлэх бодлогыг хэрэгжүүлэх, сураггүй алга болсон хүүхдийн нөхцөл байдлыг судлах, буцаж ирсний дараа нийгэмд дасан зохицоход дэмжлэг үзүүлэх, хамгаалах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- Цагдаагийн ажилтан нь алга болсон хүүхдийг хайж олох, илрүүлэх зорилгоор сураггүй алга болсон хүүхдийн тухай мэдээллийн сан

үүсгэх, удирдан зохион байгуулах, алга болсон хүүхдийг олж илрүүлэх зорилгоор эрэн сурвалжлах, мөрдөн байцаах, генетикийн шинжилгээ хийх зэрэг ажлуудыг хэрэгжүүлэх ёстой.

- Эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын сайд нь чиг үүргийнхээ хүрээнд зарим чиг үүргийг дагнан хариуцах мэргэжлийн байгууллагыг /сураггүй алга болсон хүүхэд/ байгуулж удирдан зохион байгуулах ажлыг нийгмийн халамжийн тухай хуулийн хүрээнд хэрэгжүүлж болно.
- Хамгаалах байрны дарга болон түүний ажилтан нь сураггүй алга болсон хүүхдийн талаар мэддэг бол энэ талаар цагдаагийн ажилтан эсвэл орон нутгийн засаг захиргааны даргад мэдэгдэх ёстой.
- Орон нутгийн захиргааны байгууллагын дарга нь хүүхэдтэй холбоотой хууль тогтоомжийн дагуу хамгаалалтын арга хэмжээ авахдаа шинэ карт бэлтгэж, түүний хуулбарыг мэргэжлийн байгууллагын дарга, хамгаалах байгууллагын даргад явуулах ёстой.
- Аливаа хүүхдийг олж илрүүлэхээс бусад зорилгоор хүүхдийн талаарх мэдээлэл, генетикийн шинжилгээг задруулахыг хориглоно.

9) Ганц бие эцэг, эхийн гэр бүлийг дэмжих тухай хууль

Тус хууль нь ганц бие эцэг, эхийн гэр бүлийг эрүүл, зохистой амьдралаар амьдрахад тусалж, ганц бие эцэг, эхийн аюулгүй байдал, нийгмийн халамжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор 2007 онд батлагдсан. Энэ хуульд бэлэвсэрсэн, эхнэр/нөхрөөсөө салсан, сэтгэцийн болон бие махбодын хөгжлийн бэрхшээлээс болж хөдөлмөрийн чадвараа алдсан хүн, гэрлээгүй хүн, ганц бие эцэг, эх /18 хүртэлх насны хүүхэд, сургуульд сурч байгаа бол 22 нас хүрээгүй/ хамрагдана. Ганц бие эцэг, эхийн тогтвортой, бие даасан байдлыг дэмжих зорилгоор өрхийн аж ахуй болон бизнес эрхлэх, хүүхдийн боловсрол, эрүүл мэндийн үйлчилгээний зардал, орон сууц худалдан авах, бусад шаардлагатай санхүүжилтийг улсын болон орон нутгийн төсвөөс санхүүжүүлдэг.

10) Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн боловсролын тухай хууль

1994 онд батлагдсан Боловсролын тусгай хөтөлбөрөөр зохицуулагдаж байсан харилцааг 2007 онд өөрчилж Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн боловсролын тухай хуулийг баталсан. Энэ хуулиар хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн сурах орчинг бүрдүүлэх, боловсролын тусгай хэрэгцээг хангах үүргийг төрийн болон орон нутгийн засаг захиргааны байгууллагад үүрэг болгосон.

Тусгай боловсролд харааны бэрхшээл, сонсголын бууралт, сэтгэцийн эмгэг, сэтгэл хөдлөл, зан үйлийн эмгэг, аутизм /үүнд хамааралтай эмгэгүүд/, харилцааны эмгэгүүд хамаарна. Үүнд нялхас, бага, дунд, дээд болон насан туршийн боловсрол хамаарна.

Боловсрол, хүний нөөцийн яам нь тусгай боловсролын удирдах зөвлөл, хороотой байх бөгөөд тусгай боловсрол нь үнэ төлбөргүй байна. Засгийн газар

жил бүр Үндэсний Ассамблейн ээлжит чуулганы өмнө тусгай боловсрол болон цаашид авах арга хэмжээний талаарх тайланг хүргүүлсэн байх ёстой.

11) Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн халамжийн тухай хууль

Энэ хууль нь төрийн болон орон нутгийн захиргааны байгууллага хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн тусгай хэрэгцээг хангахад чиглэсэн цогц дэмжлэгийг бий болгох, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг эрүүл, аюулгүй орчинд амьдарч, нийгмийн амьдралд идэвхитэй оролцох, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй гэр бүлийн дарамтыг бууруулах зорилготойгоор 2011 онд батлагдсан.

Төвийн болон орон нутгийн захиргааны байгууллага нь хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд тохирох халамжийн үйлчилгээг хүргэх зорилгоор хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд болон түүний гэр бүлд зориулсан нийгмийн халамжийн дэмжлэг үзүүлэх арга хэмжээ, тэдэнд зориулсан халамжийн үйлчилгээний төслүүдийг судлах, хөгжүүлэх, хүргэх, шаардлагатай бусад халамжийн үйлчилгээтэй холбоотой асуудлыг зохицуулах, хянах үүргийг хүлээнэ.

Бодлого зохицуулалтын асуудлыг хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн халамжийн тухай хуульд заасны дагуу Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн бодлого зохицуулалтын хороо хянана.

Эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын яам нь хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд зориулсан нийгмийн халамжийн дэмжлэгийн судалгаа, бүс нутгийн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг дэмжих төвүүдэд үнэлгээ хийх, үйл ажиллагаанд нь дэмжлэг үзүүлэх, мэдээ материал бэлтгэх, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн хөгжлийн бэрхшээлийн төрлөөс нь хамаарч дэмжлэг үзүүлэх хөтөлбөр боловсруулах, гэр бүлд нь дэмжлэг үзүүлэх асуудлуудыг хариуцна. Мөн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд болон гэр бүлд үзүүлэх халамжийн дэмжлэг, бусад шаардлагатай зүйлсийн талаар 3 жил тутам судалгааг шинэчлэн гаргаж байх ёстой.

12) Хүүхэд харах үйлчилгээний тухай хууль

Нийгмийн халамжийн үйлчилгээг өргөтгөх, асран хамгаалагчийн болон гэр бүлийн гишүүдийн амьдралын чанарыг сайжруулах, хүүхдэд ээлтэй нийгмийн орчинг бүрдүүлэх зорилгоор 12-оос доош насны хүүхдийг харах үйлчилгээний асуудлыг зохицуулсан хуулийг 2012 онд баталсан. Төрийн болон орон нутгийн засаг захиргааны байгууллагууд нь хүүхэд харах үйл ажиллагаанд хяналт тавьж ажиллана. Мөн доогуур орлоготой өрхийн хүүхдүүдийн зардлыг хэсэгчлэн болон бүрэн хэмжээгээр төсвөөс санхүүжүүлэх асуудлыг шийдвэрлэх эрхтэй.

13) Эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний тухай хууль

2017 оны 9 сард хамгийн сүүлд өөрчлөлт оруулсан. Энэ хуулиар бага орлоготой иргэдэд эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ үзүүлэх, нийгмийн халамжийг

сайжруулахтай холбоотой харилцааг зохицуулна. Эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээнд эмнэлэгт хэвтэх, урьдчилан сэргийлэх үзлэг, жирэмслэлт, төрөлт, нөхөн сэргээх болон сувилахуйн үйлчилгээ, эм эмчилгээний үйлчилгээнүүд хамаарна.

14) Иргэний амьжиргааны баталгааны тухай хууль

Тус хууль нь 2000.01.01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдсөн. Үндсэн хуулиар хамгаалагдсан иргэн бүр зүй зохистой нийгмийн орчинд амьдрах эрхийг хэрэгжүүлэх зорилготой. Тус хуулиар бага орлоготой иргэдийн амьжиргааг дэмжих, боловсрол, эрүүл мэнд, орон сууц зэрэг амьдралын наад захын хэрэгцээг хангах, уг асуудлыг хариуцан ажиллах байгууллагын асуудлыг зохицуулсан.

Хүүхдийн эрхийг хангах, хамгаалах зорилгоор салбар хуулиудад нарийвчилсан зохицуулалтыг оруулах, шаардлагатай хууль тогтоомжийг батлах ажлыг төрийн эрх бүхий байгууллагаас батлах ажлыг хийж байна.

15) Боловсролын багц хууль

Боловсролын багц хуулиудаар сургуулийн өмнөх, бага, дунд боловсролыг олгох асуудлыг нарийвчлан зохицуулсан. Боловсролын тогтолцоо нь бага боловсрол 4 жил, дунд болон ахлах анги тус бүр 4 жилээр 12 жилийн боловсролыг үнэ төлбөргүй эзэмшүүлдэг.

1.2.ХҮҮХЭД ХАМГААЛЛЫН ЧИГЛЭЛЭЭР ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА ЯВУУЛЖ БУЙ БАЙГУУЛЛАГУУДЫН ТОГТОЛЦОО

1) Хүний эрхийн үндэсний комисс /국가인권위원회/

Солонгосын Хүний эрхийн Үндэсний Комисс нь Хүний эрхийн үндэсний комиссын тухай хуулийн дагуу 2001 онд байгуулагдсан.

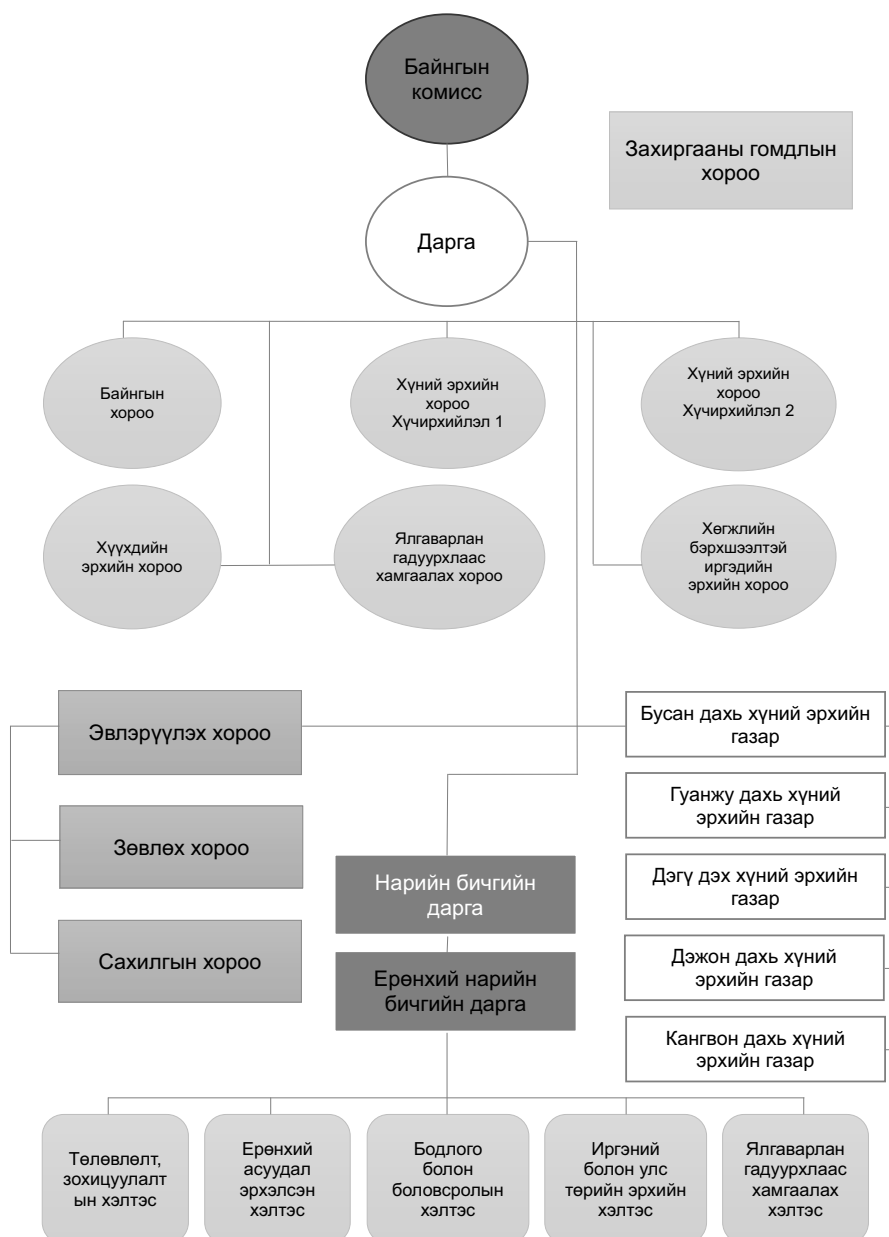
Хүний эрхийн үндэсний комиссын тухай хуульд зааснаар дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

1. Хүний эрхийн судалгаа хийх, бодлогын зөвлөмж гаргах замаар хүний эрхийн асуудлаар бодлого боловсруулах;
2. Ялгаварлан гадуурхах, хүний эрхийн зөрчлийн хэргийг мөрдөн байцаах, хохирлыг арилгах арга хэмжээ авах;
3. Хүний эрхийн боловсролын талаар олон нийтийн мэдлэгийг дээшлүүлэх;
4. Олон улсын хүний эрхийн гэрээний хэрэгжилтийг дэмжих, хангах, хянах;
5. Засгийн газрын агентлагууд, иргэний нийгмийн байгууллагууд, хүний эрхийн байгууллагуудтай хамтран ажиллах (APF, ICC);

6. Хүний эрхийг хамгаалах, дэмжих шаардлагатай гэж үзсэн бусад асуудлууд.

Хүүхдийн эрхийн конвенцыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой зөвлөх байгууллага болохын хувьд Хүүхдийн эрхийн хороо /아동인권전문위원회/-г байгуулан ажиллуулж байна.

Зураг 1. БНСУ-ын Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын бүтэц

2) Хүүхдийн бодлого зохицуулалтын хороо /아동정책조정위원회/

Хүүхэд хамгааллын тухай хуульд хүүхдийн эрх, эрүүл мэнд, өсөлтийг дэмжсэн хүүхдийн хөгжлийн цогц бодлого боловсруулах, бодлогын хэрэгжилтийг хангах, хянах, үнэлэх үүрэг бүхий Хүүхдийн бодлого зохицуулалтын хороо ажиллахаар заасан.

Тус хороо нь 25 хүний бүрэлдэхүүнтэй. Ерөнхий сайд тэргүүлж, 12 төрийн албан хаагч, 12 иргэний бүрэлдэхүүнтэй. Төрийн албан хаагчид Эрүүл мэндийн яам, Нийгмийн хамгаалал, гэр бүлийн асуудал хариуцсан яам, Хууль зүйн яам, Боловсрол, шинжлэх ухаан, техникийн яам болон хорооны даргын томилсон захиргааны төв байгууллагын гурван ахлагчаас бүрдэнэ. Иргэний зөвлөл нь хүүхдийн боловсролын чиглэлээр ажиллаж байсан туршлагатай 12 эрдэмтэн судлаачдаас бүрдэнэ. Тус хорооны гишүүнээр ажиллах хугацаа 2 жил бөгөөд нэг удаа улиран ажиллаж болно.

Хороо нь дараах асуудлыг хариуцан ажиллана:

- хүүхдийн талаарх суурь төлөвлөгөө боловсруулахтай холбоотой асуудал;
- хүүхдийн эрх ашиг болон нийгмийн хамгааллыг сайжруулах үндсэн чиглэлтэй холбоотой асуудал;
- хүүхдийн бодлого, төсвийн дэмжлэгийг сайжруулахтай холбоотой асуудал;
- хүүхдийн талаарх олон улсын гэрээг хэрэгжүүлэх, үнэлэх, зохицуулахтай холбоотой асуудал;
- хүүхдийн бодлогын талаар холбогдох яам хоорондын хамтын ажиллагаатай холбоотой асуудал;
- хорооны даргын хариуцах асуудал.

Хороо нь ажлын албатай байх бөгөөд шаардлагатай гэж үзвэл хүүхдийн эрх, аюулгүй байдал, ядуурлын асуудлаар дэд хороо байгуулан ажиллаж болно. Хүүхдийн бодлого зохицуулалтын хорооны эрх зүйн байдлыг дээшлүүлэхэд Засгийн газраас анхаарч байгаа бөгөөд энэ талаар НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцын хэрэгжилтийн талаарх 5, 6 дугаар үндэсний тайланд Хүүхдийн бодлого зохицуулалтын хорооны чиг үүрэг, байгууллагын статусыг тодорхой болгон өргөжүүлэх шаардлагатай байна гэж тайландаа дурдсан байна.

3) Хүүхдийн эрхийг хамгаалах алба

Хүүхэд хамгааллын тухай хуульд заасны дагуу хүүхдийн эрхийг хамгаалах алба нь засаг захиргааны нэгжүүдэд үйл ажиллагаа явуулах бөгөөд дараах чиг үүрэгтэй:

- орон нутгийн хүүхэд хамгааллын агентлагуудад дэмжлэг үзүүлэх;
- хүүхдийг хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэхтэй холбоотой судалгаа, мэдээлэл хийх;

- хүүхдийн хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх төсөл, хөтөлбөр боловсруулах, хэрэгжүүлэх, үнэлэх;
- хүүхдийн хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор сургалт зохион байгуулах;
- хүүхэд хамгааллын цахим тогтолцоог бүрдүүлэх, ажиллуулах;
- хүүхдийн хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх.

4) Хүүхдийн эрхийг хамгаалах агентлаг

Тус агентлаг нь Хүүхэд хамгааллын тухай хуульд заасны дагуу байгуулагдаж дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

- хүүхэд хүчирхийлэлд өртөх боломжтой хэсгийн судалгаа, онцгой байдлын хамгаалалт;
- хохирогчид зөвлөгөө өгөх, мөрдөн байцаалтын өрөө гарган ажиллуулах;
- хохирогчид, хохирогчийн гэр бүлд зөвлөгөө өгөх, эрүүл мэнд болон боловсрол олгох ажлыг зохион байгуулах;
- хүүхдийн хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх талаар боловсрол олгох, сурталчилгаа явуулах;
- хүчирхийлэлд өртсөн болон түүний улмаас гэмтсэн хүүхдэд хяналт тавих;
- хүүхдийн хүчирхийллийн хэрэг хариуцсан шинжээчдийн хороо байгуулах.

Агентлагийн үйл ажиллагаанд Эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын сайд 3 жил тутам гүйцэтгэлийн үнэлгээ хийдэг.

1.3.ХҮҮХДИЙН ЭРХИЙН ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ, АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛЖ БУЙ АРГА ХЭМЖЭЭ

1) Иргэний эрх, эрх чөлөөний хүрээнд:

Үл ялгаварлах:

БНСУ-ын Үндсэн хуулиар ялгаварлан гадуурхахыг бүх хэлбэрээр хориглосон байдаг бөгөөд энэхүү заалт нь мөрдөн шалгах ажиллагаанд ч хамаардаг. Хүний эрхийн үндэсний комисс 2007 онд ялгаварлан гадуурхах явдлаас урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн төслийг Үндэсний Ассамблей хэлэлцэж жендер, хөгжлийн бэрхшээл, арьсны өнгө, үзэл бодлоор нь ялгаварлан гадуурхахыг хориглосон. ХЭҮК-оос ялгаварлан гадуурхахын эсрэг олон нийтийн арга хэмжээ болон хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх ажлыг тогтмол зохион байгуулдаг.

Эмзэг бүлгийн болон цөөнхийн хүүхдийг ялгаварлан гадуурхахаас урьдчилан сэргийлэх мөн Олон соёлт гэр бүлийн тоо 2005 оноос хойш 10 жилийн хугацаанд 80 хувь өсч 278.036 болсон байна. Засгийн газраас олон соёлт гэр бүлийг дэмжих хуулийн дагуу 5 жил тутамд олон соёлт гэр бүлийн бодлогын

төлөвлөгөөг боловсруулж тэдний хүүхдүүдийн өсөлт, хөгжилд дэмжлэг үзүүлэх төрөл бүрийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж байна.

Мөн эмзэг бүлгийн гэр бүл, хүүхдүүдэд чиглэсэн ядуурлыг бууруулах зорилготой гэр бүлийн орчинд нь нэгдсэн үйлчилгээ үзүүлдэг DREAM START төслийг хэрэгжүүлж байна. Энэхүү төслийн үр дүнд эмзэг бүлгийн болон асран хамгаалагчгүй хүүхдүүдийн ядуурал, гутаан доромжлох, ялгаварлан гадуурхах явдлыг таслан зогсооход чиглэж байна.

Эсэн мэнд амьдрах, хөгжих эрх:

2015 оны Үндэсний статистикийн хорооны статистик мэдээллээр 10-19 насны хүүхдийн амиа хорлолт 100,000 хүнд 4.2 байгаа нь зам тээврийн ослын улмаас нас баралтаас өндөр байна. Энэ тоо 2011 онд 5.5 байсан бөгөөд буурч буй үзүүлэлттэй байна. 2012 онд амиа хорлохоос урьдчилан сэргийлэх төлөвлөгөөг боловсруулж үндэсний хариуцлагын тогтолцоо, урьдчилан сэргийлэх бодлогыг тодорхойлсон. Бодлогын хэрэгжилтийг хангах хүрээнд амиа хорлохоос урьдчилан сэргийлэх төсөл, “залуучуудын хамтрагч” төсөл, залуучуудын утас 1388, залуучуудад кибер зөвлөгөө өгөх төв, бүс нутгийн залуучуудын нэгдлийг дэмжих төслүүдийг хэрэгжүүлж байна. Боловсролын яам нь сурагчдын амиа хорлолтоос урьдчилан сэргийлэх менежмент, сурагчийн сэтгэл хөдлөлийн зан үйлийн шалгалт, сэтгэцийн эрүүл мэндийн бодлогын судалгааны төвийг байгуулах, Wee хөтөлбөр зэрэг үйл ажиллагаануудыг хэрэгжүүлж байна.

2015 онд аюулгүй ажиллагааны ослоор 14 нас хүрээгүй 225 хүүхэд нас барсан байна. Үүнээс 103 хүүхэд зам тээврийн ослоор, 28 хүүхэд живж, 28 хүүхэд унаж осолдсон байна. Тиймээс Засгийн газраас хүүхдийн нас баралтаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг хэрэгжүүлж 2020 он гэхэд 100.000 хүүхэд тутамд 2-оос доош болгож нас баралтын тоог бууруулахаар ажиллаж байна.

2014 онд Хүүхдийн бүтээгдэхүүний аюулгүй байдлын тухай хуулийг баталсан бөгөөд 2016 оноос хүүхдийн аюулгүй байдлыг хангаагүй бүтээгдэхүүнийг сургуулийн ойр орчимд худалдан борлуулахыг хориглосон.

Боловсролын аюулгүй байдлыг хангах зорилгоор сургуулийн амьдралын чанарыг дээшлүүлэх, аюулгүй ажиллагааны мэдлэгийг дээшлүүлэх цогц арга хэмжээг боловсруулсан. Тус цогц арга хэмжээний хүрээнд хүүхдийн хөгжлийн үе шатанд /сургуулийн өмнөх, бага, дунд, ахлах ангийн/ тохирсон “Сургуулийн аюулгүй байдал, осол гэмтлээс урьдчилан сэргийлэх үндсэн төлөвлөгөө буюу 7 стандарт”¹¹⁰ -ийг боловсруулсан. Тус 7 стандартад:

- амьдралын аюулгүй байдал;
- замын хөдөлгөөний аюулгүй байдал;

¹¹⁰БНСУ-ын Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцын хэрэгжилтийн талаар БНСУ-ын 5, 6 дугаар тайлан, дугаар 44. The seven key areas are safety in life, safety in traffic, safety from violence and danger, safety from drug and Internet addiction, safety in disasters, safety at work, and first aid. http://www.adongbokji.or.kr/adong/html/news_view.asp?num=60541569273693&page=1&keyword1=&keyword2=&cate=4&PB=%BA%B8%B0%C7%BA%B9%C1%F6%BA%CE%B9%DF%B0%A3%C0%DA%B7%E1&mode

- хүчирхийллийн аюулгүй байдал;
- мансуурах бодис, интернетэд донтох;
- гамшгийн аюулгүй байдал;
- хөдөлмөрийн аюулгүй байдал;
- анхны тусламжаас бүрдэнэ.

Хүүхдийн үзэл бодлыг хүндэтгэх:

2014 оны 7 сард Хүний эрхийн үндэсний комиссоос хүүхэд, өсвөр үеийнхэнд зориулсан “Хүүхэд залуучуудын эрхийн баг” байгуулсан. Тус хороо нь хүүхдийн эрхийг зөрчсөн хэргүүдийг мөрдөн шалгах, хөндлөнгөөс оролцуулах, бодит нөхцөл байдалд судалгаа шинжилгээ хийх, хүүхэд, өсвөр үеийнхний шууд оролцооны “Хүүхдийн эрхийн ажиглагч”-ийг удирдан чиглүүлэх замаар бодлогын мониторинг хийж гүйцэтгэдэг. Засгийн газраас 2017 оноос хүүхдийн эрхийн хэрэгжилтэд хяналт тавих ажилд зарцуулах төсвийг нэмэгдүүлэх бодлого баримталж байна.

Жил бүр хүүхэд, өсвөр үеийнхний оролцсон Хүүхдийн ерөнхий ассамблей болон Залуучуудын тусгай хурлыг зохион байгуулж байгаа бөгөөд хурлуудаас санал болгож буй бодлогын асуудлаар төсөв төсөвлөхийг эрмэлзэж байна. Орон нутгийн засаг захиргаанд хүүхэд залуучуудын зөвлөл, өсвөр үеийнхний оролцооны хороод ажиллах бөгөөд хүүхэд, өсвөр үеийнхний бодлогын асуудал, төсвийн талаар санал гаргахыг хүлээн зөвшөөрч дэмжин ажиллаж байна. Зарим хотын захиргаа төсөв хуваарилах үед хүүхэд, өсвөр үеийнхний санал болгож буй хөтөлбөрт төсөв хуваарилдаг “Хүүхэд, залуучуудын оролцооны төсөв” зарчмыг хэрэгжүүлж байна.

Мэдээлэл авах эрх:

Хүүхдийн хувийн эрх чөлөө нь БНСУ-ын Үндсэн хуулиар баталгаажсан эрх юм. Ихэнх өсвөр насныхан хөдөлгөөнт интернет болон ухаалаг утсыг чөлөөт цагаа өнгөрөөх, харилцаа холбооны зорилгоор ашигладаг. 10-аас дээш насны залуучууд долоо хоногт дунджаар 15.4 цаг буюу нэг өдрийн 93.9 хувийг интернет хэрэглэдэг гэсэн судалгаа гарсан байна. Тиймээс өсвөр үеийнхний сонирхолд тулгуурлан хэвлэл мэдээллийн боловсрол, интернетээр дамжуулан төрөл бүрийн залуучуудын оролцооны хөтөлбөрүүдийг боловсруулан хэрэгжүүлж байна.

2013 оноос хойш хүүхдийн кибер хүчирхийллийн өнөөгийн байдлыг тогтоох судалгааг жил бүр явуулж байна. Кибер хүчирхийллийн тоо 2013 онд 3.4, 2014 онд 2.3, 2015 онд 1.7, 2016 онд 1.5 болж буурсан үзүүлэлттэй байна. 2015 оноос Боловсролын яам сурагчдын оролцоотой урьдчилан сэргийлэх боловсролыг олгох Кибер хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохион байгуулж байна. Сургууль дээр хүчирхийллийн яаралтай утас 117 ажиллах бөгөөд ирсэн дуудлагад Цагдаагийн байгууллага зөвлөгөө өгдөг.

2) Хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэлтэй тэмцэх хүрээнд

Эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын яам, хүүхдийн эрхийг хамгаалах газраас хамтран Солонгос дахь хүүхдийн хүчирхийлэл, өнөөгийн байдал гэсэн судалгааг 2016 онд хийж гүйцэтгэсэн. Энэхүү судалгаагаар хүүхдийн эсрэг хүчирхийллийн өнөөгийн байдалд дүн шинжилгээ хийж, хүүхдийн эсрэг хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, дүн шинжилгээнд тулгуурлан хүүхэд хамгааллын тогтолцоог сайжруулах арга хэмжээг эрэлхийлэх зорилготой.

Хүүхэд хамгааллын арга хэмжээг сайжруулах, урьдчилан сэргийлэх зорилгоор хүүхэд хамгаалах төв болон хууль, эрх зүйн орчинг сайжруулж байгаа хэдий ч хүүхдийн хүчирхийлэл жил тутам өсөн нэмэгдэж байна гэсэн судалгааг гаргасан байна. Нөгөө талаар хүүхдийн хүчирхийллийн талаар мэдээллэх байдал нэмэгдэж буйтай холбоотой гэж дүгнэсэн байна. 2016 онд хүүхдийн байгууллагаас гаргасан судалгаагаар сэтгэл санааны дарамт шахалт үзүүлэх хэлбэр илүү ихэссэн дүнтэй байна.

Бие махбодын шийтгэл:

2011 онд бага, дунд боловсролын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулж хүүхдэд бие махбодын шийтгэл оногдуулахыг хориглосон. 2014 онд Хүүхдийн хүчирхийллийн гэмт хэрэг үйлдэгчдийг шийтгэх тухай тусгай хуулийг баталсан. Засгийн газраас хүүхдийн эсрэг хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, гэр бүлийн харилцааг дэмжих зорилгоор эцэг, эх болон багш, сурган хүмүүжүүлэгчдийн хүчирхийллийн талаарх боловсролыг дээшлүүлэх, нэгдсэн нэг ойлголт өгөхөд анхаарч сургалт зохион байгуулж байна. Хүүхдийн бие махбодын шийтгэлийг хориглож, хүчирхийллийн бус сахилгын арга хэлбэр боловсруулж байна. Бие махбодын шийтгэл хүлээсэн хохирогч Хүний эрхийн үндэсний комисс болон Нийслэлийн боловсролын албанд гомдол гаргах эрхтэй.

2016 онд улсын хэмжээнд хүүхэд хамгааллын 59 агентлагт 29674 хүүхэд хүчирхийлэлд өртсөн тухай бүртгэгдсэнээс хүчирхийлэлд өртөж болзошгүй сэжигтэй тохиолдол-25.878 буюу 87.2 хувь, давтан дуудлага 189 буюу 0.6 хувь, зөвлөгөө ярилцлага 3604 буюу 12.1 хувь байна. Хамгаалагдсан хүүхдийн тоо 14296. Хүчирхийллийн төрлөөр авч үзвэл сэтгэл санааны дарамт 45.8 хувь, бие махбодын хүчирхийлэл 39.4 хувь, үл хайхрах 10.6 хувь, бэлгийн хүчирхийлэл 4.2 хувийг эзэлж байна.²⁸ Хүчирхийлэлд өртөж буй хүүхдүүдийн 80.4 хувь нь гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртдөг байна. Мөн сургууль дээрээ багш болон ажилчдаас хүчирхийлэлд өртөх тохиолдол элбэг байдаг. Нас баралтын хувьд хүүхдийн хүчирхийллийн 18700 тохиолдлоос нас баралт 50 буюу 0.3 хувийг эзэлж байна.

Хүүхдийн хүчирхийллийг багасгах, урьдчилан сэргийлэх зорилгоор хууль, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох хүрээнд хүчирхийлэл үйлдэгчээс гадна хүүхдийн хүчирхийллийн талаар мэдээлээгүй хүнийг 3-5 сая хүртэл вонын торгууль ногдуулахаар хуульчилсан. Мөн хүчирхийлэлд өртсөн хүүхдийн

¹¹¹Солонгос дахь хүүхдийн хүчирхийлэл, өнөөгийн байдал судалгааны тайлан-2016 он 32 дахь тал

нөхцөл байдлыг дордуулахгүй байх, хамгаалах зорилгоор гэмт хэрэгт өртсөн болон гэмт хэргийн нөлөөлөлд орсон хүүхдийн талаарх мэдээллийг олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр мэдээллэхгүй байх, хүүхдийн хувийн мэдээллийг задруулахыг хориглосон.

Хүүхдийг хүчирхийллээс хамгаалах зорилтуудын хүрээнд дэд бүтцийг өргөжүүлэх ажлыг Засгийн газраас авч хэрэгжүүлж байна. Мөн хүүхдийн эсрэг хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх төслийн төсвийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээ авч байна.

Хүүхдийн хүчирхийллийн талаарх мэдээллийг дараах утсуудаар 24 цагийн турш дуудлага хүлээн авч шаардлагатай тусламж үйлчилгээг үзүүлдэг:

- Цагдаагийн байгууллага - 112;
- Яаралтай тусламжийн үйлчилгээ - 119;
- Эрүүл мэнд, нийгмийн халамжийн дуудлагын төв - 129.

3) Гэр бүлийн орчин

Эцэг, эхчүүдийг бага насны хүүхдээ өөрсдөө өсгөн хүмүүжүүлэхэд нь туслах зорилтыг баримталж байна. Энэ нь хүүхэд асрах чөлөөг олгох тогтолцоог өргөжүүлэх, хүүхэд асрах чөлөөний тэтгэмжийн хэмжээг нэмэгдүүлэх, ажилдаа эргэж орох боломжийг бүрдүүлэх зэрэг арга хэмжээг хэрэгжүүлж байна. Мөн аавын сар арга хэмжээг хэрэгжүүлж байгаа бөгөөд 2016 онд бага насны хүүхдээ асарч байгаа эрэгтэйчүүдийн тоо 56.3 хувиар нэмэгдсэн байна. Ганц бие эцэг, эхийн гэр бүлийн тухай хуулийн дагуу бага орлоготой эцэг, эхэд төрөөс дэмжлэг үзүүлдэг.

Мөн өсвөр насны сурагчдын сэтгэцийн эрүүл мэндэд онцгой анхаарч эрүүл мэндийн тухай хуулийн дагуу сурагчийн бие бялдар, оюун санааны эрүүл мэндийг дэмжих зорилгоор “сурагчийн эрүүл мэндийг дэмжих төлөвлөгөө”-г хэрэгжүүлж байна.

2015 онд сурагчдын амиа хорлохоос урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг боловсруулсан. Сэтгэл санааны зан үйлийг гутаан доромжлохоос урьдчилан сэргийлэхийн тулд эцэг, эх, багш нарын сэтгэцийн эрүүл мэндийн сөрөг ойлголтыг арилгахын тулд сургалтын бодлогыг дэмжин ажиллаж байна. 2015 онд сэтгэл санааны болон зан үйлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдэд зориулсан төвийг байгуулсан бөгөөд тус төв нь сэтгэл санааны хэвийн байдалдаа ороход нь хүүхэд, өсвөр насныханд зөвлөгөө өгөх, эмчлэх, хамгаалах, бие даах чадвар болон боловсрол олгох, тэдэнд өдөр тутмын амьдралаа сэргээхэд туслах зорилготой.

4) Хүүхдийн тусламж үйлчилгээ

Хүүхэд хамгааллын тухай хуульд заасны дагуу орон нутагт хүүхдийн эрх ашгийг хамгаалах хороо байгуулахаар заасан бөгөөд үүний дагуу орон нутагт Хүүхдийн халамжийн үнэлгээний хороог байгуулсан.

Хүүхдийг үрчлүүлэх асуудалд нэлээд анхаарч байгаа бөгөөд хүүхэд үрчилсэн хүмүүст тавих хяналтыг сайжруулахыг зорьж байгаа. Ганц бие эцэг, эхийн гэр бүлийг дэмжих тухай хууль батлагдсан нь хүүхдээ үрчлүүлэхийг хүссэн эцэг, эхийн тоо буурахад нөлөөлсөн. Тус хуулиар ганц бие эцэг, эхэд хүүхдээ өсгөхөд төрөөс дэмжлэг тусламж үзүүлэхийн зэрэгцээ ажил олох, өөрийн бизнесээ хийхэд дэмжих, орон сууцтай болоход төрөөс тусламж үзүүлэх зэрэг арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлж байгаа нь хүүхэд гэр бүлдээ өсч хүмүүжих боломжийг бүрдүүлэхэд анхаарч байна.

Эрүүл мэндийн хуулийн дагуу сурагчдыг үнэ төлбөргүйгээр эрүүл мэндийн үзлэгт хамруулж байгаа бөгөөд 2016 оноос сургууль завсардсан хүүхэд, залуучуудад энэхүү арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж байна.

2009 оноос сургуулийн орчимд ногооны хоолны бүсийг байгуулж өөх тостой, өндөр илчлэгтэй, коффейнтэй хүнсний бүтээгдэхүүн худалдан борлуулахыг хориглохын зэрэгцээ хүүхдүүдийг телевиз үзэх цагаар сурталчилгаа явуулахыг хязгаарлаж байна. 2013 оноос эхлэн төрөөс нялхас, бага насны бүх хүүхдэд эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг үнэ төлбөргүй үзүүлж байна.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд болон сэтгэл зүйн эрүүл мэнд:

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн тусгай боловсролын тухай хуулийг 2008 онд баталсан бөгөөд тус хуулийн дагуу тусгай боловсролыг цэцэрлэгээс /3 наснаас/ ахлах сургууль хүртэл үнэ төлбөргүй олгоно. Засгийн газраас Боловсролыг хөгжүүлэх 4 дэх таван жилийн төлөвлөгөөг /2013-2017/ боловсруулж, төлөвлөгөөний дагуу хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн боловсролын нөхцөл байдлыг сайжруулах зорилгоор тусгай сургууль болон ангиудын тоог нэмэгдүүлж байна. Хөгжлийн бэрхшээлтэй сурагчдад зориулсан заавал эзэмшүүлэх боловсролыг олгох ажлыг сайжруулах зорилгоор төсвийг нэмэгдүүлж байна. Тусгай хэрэгцээт боловсролын багшийн эрхтэй 87.950 хүн байна.

2012 оноос эхлэн 4-71 сартай хүүхдүүдийн эрүүл мэндийн үзлэг буюу өсөлт хөгжил, хөгжлийн гажиг, таргалалт, осол гэмтэл, сонсголын болон харааны гажиг, шүдний цоорлыг үнэ төлбөргүй эмчлэхээр болгосон. 2013 оноос хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний нарийн шинжилгээний төлбөрийн 30 хувийг эрүүл мэндийн даатгалаас олгож байна.

Засгийн газраас сурагчдын сэтгэл санааны зан үйлийн шалгалтыг арван жилийн бага, дунд, ахлах ангид нь хийж сэтгэл санааны хямралаас үүдэлтэй эрсдэлээс сэргийлэх арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлж байна. Тус шалгалтын явцад хувийн нууцыг хамгаалах зорилгоор 2013 оноос цахимаар явуулж эхэлсэн. Мөн сэтгэл санааны зан үйлийг гутаан доромжлохоос урьдчилан сэргийлэх зорилгоор эцэг, эх, багш нарт нь сэтгэцийн эрүүл мэндийн талаарх боловсрол олгох арга хэмжээг хэрэгжүүлж байна.

Түүнчлэн хүүхдэд зориулсан мэргэжлийн сэтгэцийн эрүүл мэндийг дэмжих төвүүдийг өргөжүүлж байгаа бөгөөд тус төв нь хүүхэд, өсвөр үеийхэнд сэтгэцийн эрүүл мэндийн асуудлаас урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх, өндөр эрсдэлтэй бүлгүүдэд зөвлөгөө өгөх, дэмжлэг үзүүлэх, сэтгэл хөдлөлийн хэвийн байдалд ороход нь зөвлөгөө өгөх, эмчлэх, хамгаалах, бие даах чадвар, өдөр тутмын амьдралаа сэргээхэд дэмжлэг үзүүлэх чиглэлээр ажилладаг.

Донтолтоос урьдчилан сэргийлэх:

Засгийн газраас 2 жил тутамд мэдээллийн хэрэгслийн хэрэглээ болон орчны талаарх бодит байдлын судалгааг, жил тутам залуучуудын эрүүл зан үйлийн онлайн судалгааг явуулдаг бөгөөд архи, тамхинаас урьдчилан сэргийлэх зорилгоор эрүүл мэндийн боловсролыг олгох арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсэн. Үүний дүнд залуучуудын тамхины хэрэглээ буурч буй судалгаа гарсан байна. Залуучуудын интернет болон ухаалаг утасны донтолтын байдлыг тогтоох зорилгоор судалгаа явуулж донтолтоос урьдчилан сэргийлэх, эрсдэлийн түвшин бүрт тохирсон зөвлөгөө өгөх үйлчилгээг хэрэгжүүлж байна. Үүний хүрээнд донтолтыг хянах нэгдсэн төв 50 газар, сэтгэцийн эрүүл мэндийн төв 241 газар, залуучуудын зөвлөгөө өгөх халамжийн төв 208, залуучуудын интернет мөрөөдлийн хотхон 1 газар ажиллаж байна.

5) Боловсрол, соёл, чөлөөт цагийн арга хэмжээ

Цэцэрлэг, сургуульд хамрагдалтыг нэмэгдүүлэх, нэг багшид ногдох хүүхдийн тоог бууруулахад анхаарч байгаа бөгөөд боловсролын салбарт зарцуулах төсвийн хэмжээг нэмэгдүүлж байна. 2008 оноос боловсрол, соёлын салбарын цогц хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж эхэлсэн бөгөөд сургууль завсардсан болон эмзэг бүлгийн хүүхдүүдийн боловсролын нөхцөлийг сайжруулах талаар арга хэмжээ авах шаардлагатай хэвээр байна. Үүний хүрээнд бага орлоготой хүүхдүүдийн боловсролын зардлын ачааллыг бууруулах зорилгоор гэр бүлд нь мөнгөн тусламж болон бусад хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийг үзүүлж байна.

Мөн улсын болон хувийн сургуулийн ялгааг багасгахын тулд хувийн сургуулийн зардлыг бууруулахад анхаарч ажиллаж байна. 2017 оноос бага ангид орох хэлний боловсролын цагийг нэмэгдүүлж байна.

2012 онд ХЭҮК-оос Засгийн газарт хүний эрхийн ээлтэй сургуулийн бодлогыг хэрэгжүүлэхийг зөвлөсний дагуу Боловсролын яам 2015 онд боловсролын шинэчилсэн иж бүрэн хөтөлбөрт 10 сэдэвт хүний эрхийн боловсролыг багтаасан сургалтын хөтөлбөр боловсруулж, боловсролын үйл ажиллагааны бүх хүрээнд нэгдмэл байдлаар хүний эрхийн боловсрол олгохоор болсон. Үүний хүрээнд сурах бичиг дэх хүний эрхийн эсрэг элементүүдийг хянах, хүний эрхийн ээлтэй сурах бичиг боловсруулах, хүний эрхийн боловсролыг дэмжих тухай хуулийг батлуулах зэрэг хүүхдийн эрхийн боловсролын институцийг боловсронгуй болгохоор ажиллаж байна.

Засгийн газраас зөвхөн өөрийн орноос гадна гадаад улс орон руу чиглэсэн арга хэмжээнд хөрөнгө оруулахад анхаарч байна. Тухайлбал 2015 оны 9-р сард НҮБ-ын Хөгжлийн чуулга уулзалт дээр «Better Life for Girls» санаачилгыг зарласан. Тус санаачилга нь хөгжиж буй орнуудын охид, эмэгтэйчүүдэд боловсрол, эрүүл мэнд, ирээдүйн чадавхийг бэхжүүлэхэд чиглэсэн санаачилга нь ирэх таван жилд \$200 саяыг БНСУ-ын Олон Улсын Хамтын Ажиллагааны Агентлаг (KOICA)-аар дамжуулан хэрэгжүүлнэ.

6) Тусгай хамгааллын арга хэмжээ

БНСУ нь 1994-2016 оны хооронд 18.854 дүрвэгч хүлээн авсанаас 598 хүнийг дүрвэгсэдийн, 955 нь хүмүүнлэгийн зөвшөөрөл авсан байна. 2012 онд Иргэний хуульд өөрчлөлт орсноор зөвхөн дүрвэгсэд бус өргөдөл гаргагчдын амьжиргааны зардал, орон сууц, эмнэлгийн үйлчилгээ, бага болон дунд боловсролыг үнэ төлбөргүй эзэмшихэд нь дэмжлэг үзүүлж байна.

Бэлгийн дарамтаас урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах

Засгийн газар хүүхэд залуучуудыг бэлгийн дарамтаас урьдчилан сэргийлэх зорилгоор “Хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийллийг устгах арга хэмжээ” /2012/ болон “Бэлгийн хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх цогц арга хэмжээ /2013-2017/-г хэрэгжүүлж байна. Бэлгийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх, үйлдэгдсэн гэмт хэрэгт шуурхай хариу арга хэмжээ авах, боловсролын үр дүнтэй байдлыг сайжруулах, бэлгийн боловсролын чиг баримжаа олгох зэрэг арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлж байна.

Бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөн хохирогчид, тэдний гэр бүлийнхэнд 365 хоног, 24 цагийн турш зөвлөгөө, эмчилгээ, цагдаагийн болон хууль зүйн туслалцаа үзүүлэх цогц үйлчилгээг үзүүлж байна.

Мөн 2013 онд бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөн хохирогчийг мөрдөн байцаах тусгай албыг байгуулсан бөгөөд томоохон хотуудын прокурорын газруудад мөн байгуулсан. Хүүхэд холбогдсон хэргийг дүүргийн болон гэр бүлийн шүүхийн насанд хүрээгүй иргэдийн шүүхээр шийдвэрлэдэг. Хохирогчдыг эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагаанд эрхээ эдлэхэд нь туслалцаа үзүүлэх өмгөөллийн, санал бодлоо илэрхийлэхэд туслалцаа үзүүлэх итгэмжлэгдсэн харилцааны системүүдийг хэрэгжүүлж байна. Хүчирхийллийн гэмт хэрэгт өртсөн хохирогчдод дэмжлэг үзүүлэх төвийг байгуулжээ.

1.4.НҮБ-ЫН ХҮҮХДИЙН ХОРООНООС ӨГСӨН ЗӨВЛӨМЖ

- Хүүхдийн эрхийн нөхцөл байдалд хяналт тавих байгууллага, түүний эрх зүйн статусыг тодорхойлж, бие даасан боловсон хүчин, ур чадвар, төсөв хөрөнгөөр бүрэн дэмжих. Хүний эрхийн үндэсний комисс хүүхдийн эрхийн асуудлаар мэргэших;

- Эдийн засгийн өндөр өсөлт, Эдийн засгийн хамтын ажиллагааны хөгжлийн байгууллага /OECD/-ын түвшинтэй уялдуулан Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцыг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай төсвийг нэмэгдүүлэх;
- Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцыг олон нийтэд сурталчлан таниулах ажлыг сайжруулах;
- Ядуу, олон үндэстэн, цагаач ажилтан, дүрвэгч, дүрвэгсэд, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдийн эсрэг ялгаварлан гадуурхахаас урьдчилан сэргийлэх;
- Гэрлээгүй эхчүүдэд үзүүлэх дэмжлэг туслалцааг нэмэгдүүлэх;
- Хүүхэд амиа хорлох шалтгааныг судлах, амиа хорлохоос урьдчилан сэргийлэх тодорхой арга хэмжээ авах;
- Хүүхэд өөрт нь хамааралтай асуудлаар санал бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, тэдэнд хүлээлгэх шийтгэл, шийдвэр гаргахдаа хүүхдийн санал бодлыг сонсох, хүндэтгэх. Хүүхдийн эрхэд хүндэтгэлтэй хандаж байгаа, тэдний амьдралд хэрхэн нөлөөлж байгаад байнгын хяналт тавих;
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдтэй холбоотой тусгай боловсролын хууль тогтоомжийг сахиулахад шаардлагатай төсөв болон боловсон хүчинд бүрэн дэмжлэг үзүүлэх;
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдийг энгийн хүүхдүүдтэй хамт суралцах боломжийг дэмжих;
- Хүүхдийн сэтгэл гутрал, амиа хорлох үндсэн шалтгааныг сайтар шалгаж, үр дүнг үндэслэн хүүхдийн сэтгэцийн эрүүл мэндийг үр дүнтэй удирдах, сэтгэцийн эрүүл мэндийг дэмжих, урьдчилан сэргийлэх, бүх үйлчилгээг хамарсан эрүүл мэндийн цогц тогтолцоог бий болгох. Сэтгэцийн эрүүл мэндийн үнэлгээнээс гадна амиа хорлолтод нөлөөлж болзошгүй нийгмийн болон гэр бүлийн шалтгааныг судлах.

Хоёр. ОРОСЫН ХОЛБООНЫ УЛС

2.1.ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН

1) Олон Улсын эрх зүйн баримт бичгүүд

Хүүхдийн эрх хамгааллын чиглэлээрх олон улсын баримт бичгүүд нь оролцогч орнуудын бодлогын гол чиглэлийг тодорхойлсон байдаг бөгөөд ОХУ нь хүүхдийн эрх хамгаалалтай холбоотой дараах тунхаглал, конвенц, олон улсын пактыг соёрхон баталж хууль тогтоомжоороо баталгаажуулсан байна. Үүнд:

- Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал (1948.12.10)¹¹²;
- Хүний эрхийн тухай Европын конвенц (1950.11.04)¹¹³;
- Хүүхдийн эрхийн тунхаглал (1959.11.20)¹¹⁴;
- Иргэний болон улстөрийн эрхийн тухай олон улсын пакт (1966.12.16)¹¹⁵;
- Эдийн засаг, нийгэм, соёлын эрхийн тухай олон улсын пакт (1966.12.16)¹¹⁶;
- Насанд хүрээгүй хүмүүсийн талаар шүүн таслах ажиллагаа явуулахтай холбогдуулан НҮБ-аас гаргасан стандартын наад захын журам (Бээжингийн журам), (1985.11.29)¹¹⁷;
- Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц (1989.11.20)¹¹⁸;
- Хүүхдийн эсэн мэнд амьдрах болон тэднийг хамгаалах, хөгжүүлэх олон улсын тунхаглал (1990.09.30)¹¹⁹;
- Иргэний, гэр бүлийн болон эрүүгийн эрх зүйн харилцаа, эрх зүйн туслалцааны тухай конвенц (1993.01.22)¹²⁰;
- Олон улсад хүүхэд хулгайлахтай тэмцэх иргэний эрх зүйн тухай конвенц (1980.10.25)¹²¹;
- Хүүхэд хамгаалах арга хэмжээ болон эцэг, эхийн хариуцлагатай холбоотой хэргээр хамтран ажиллах, мөрдөн шалгах, хууль хэрэглэх, шүүн таслах тухай конвенц (1996.10.19)¹²².

2) ОХУ-ын Үндсэн хууль¹²³

Тус улсын судлаачид хүүхдийн эрхийг хамгаалахтай холбоотой харилцааг зохицуулж буй ОХУ-ын Үндсэн хуулийн¹²⁴ хэм хэмжээг гурван бүлэгт авч үзэж байна.

¹¹²Всеобщая декларация прав человека (от 10.12.1948 года).

¹¹³Конвенция о защите прав человека и основных свобод (Европейская конвенция по правам человека), (от 04.11.1950 года).

¹¹⁴Декларацию прав ребенка (от 20.11.1959 года).

¹¹⁵Международный пакт о гражданских и политических правах (от 16.12.1966 года).

¹¹⁶Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах (от 16.12.1966 года).

¹¹⁷Минимальные стандартные правила ООН, касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних (Пекинские правила), (от 1985 года).

¹¹⁸Конвенция ООН о правах ребенка (от 20.11.1989 года).

¹¹⁹Всемирная декларация об обеспечении выживания, защиты и развития детей (от 30.09.1990 года).

¹²⁰Конвенция о правовой помощи и правовых отношениях по гражданским, семейным и уголовным делам (Минск, от 22.01.1993).

¹²¹Конвенция о гражданско-правовых аспектах международного похищения детей (Гаага, от 25.10.1980 года).

¹²²Конвенция о юрисдикции, применимом праве, признании, исполнении и сотрудничестве в отношении родительской ответственности и мер по защите детей (Гаага, от 19.10.1996 года).

¹²³Теоретико-правовые основы защиты конституционных прав и свобод несовершеннолетних в России.

Л.Н.Дегтярева (Центральный филиал Российского государственного университета правосудия).

Тамбов, 2017. 10-11 дэх тал. Эх сурвалж: <http://ucom.ru/doc/mon.2017.04.01.pdf>

¹²⁴Конституция РФ" (принята всенародным голосованием 12.12.1993).

Нэгдүгээр бүлгийн хэм хэмжээ нь хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалахтай шууд холбоотой бөгөөд Үндсэн хуулийн дараах хоёр зохицуулалтаас бүрдэнэ:

- Үндсэн хуулиар хүн (нас үл харгалзан), түүний эрх, эрх чөлөө нь хамгийн өндөр үнэ цэнэтэй болохыг тунхаглаж, түүнийг хүлээн зөвшөөрөх, сахин хамгаалах үүргийг төрд хариуцуулсан (2-р зүйл), төрийн бодлого нь хүний зохистой амьдрал, чөлөөтэй хөгжлийг хангахад чиглэнэ (7-р зүйл);
- төрөөс хүүхдийн эрх ашгийг эрхэмлэсэн нийгмийн бодлогыг гэр бүл, эцэг, эх, хүүхдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар хэрэгжүүлэхийг Үндсэн хуульд заасан (7-р зүйл).

Хоёрдугаар бүлэг хэм хэмжээ нь хүүхдэд шууд хамааралтай Үндсэн хуулийн заалтууд багтана. Үүнд, хүүхэд нь гэр бүл, эцэг, эхийн нэгэн адил төрийн хамгаалалтад байх (38-р зүйл), хүүхдийг асран хамгаалах, хүмүүжүүлэх нь эцэг, эхийн тэгш эрх, үүрэг мөн (38-р зүйл) болохыг тогтоосон.

Гуравдугаар бүлэгт хүүхдийн эрх зүйн байдалтай шууд холбоотой хүн (иргэн)-ий эрх, эрх чөлөөг зохицуулсан Үндсэн хуулийн заалтууд хамаарна. Үүнээс үзэхэд, хүүхэд нь зөвхөн эцэг, эх, гэр бүлийн хамт байх боловч хүүхдийг үндсэн хуулийн эрх зүйн харилцааны бие даасан оролцогч гэдгийг тодорхойлсон бөгөөд мөн хүүхдийн эрх зүйн байдал нь ОХУ-ын иргэний эрх зүйн байдлын бүрдэл хэсэг болж, энэ нь наснаас нь үл хамааран хүний эрхийг адил тэгш хамгаалах баталгаа болно.

“Хүүхэд” гэсэн нэр томъёоны хувьд Үндсэн хуулийн “хүн ба иргэний эрх, эрх чөлөө” гэсэн 2 дугаар бүлэгт дөрвөн удаа хэрэглэжээ. Тодруулбал, 7 дугаар зүйлд гэр бүл, эцэг, эх, хүүхдийг төрөөс дэмжихийг тусгасан, 38 дугаар зүйлд төр болон эцэг, эхийн зүгээс хүүхдийг асран халамжлах үүргийг баталгаажуулсан, 39 дугаар зүйлд хүүхдийн нийгмийн хамгааллыг хөндсөн, 43 дугаар зүйлд боловсрол эзэмших эрхийг тогтоосон. Бусад тохиолдолд хүүхэд нь зөвхөн “иргэн”, “хүн бүр” гэсэн нэр томъёонд багтжээ.

3) Холбооны хууль тогтоомжууд

Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцын 4 дүгээр зүйлд “Оролцогч улсууд энэхүү Конвенцод хүлээн зөвшөөрсөн эрхийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай хууль тогтоох, захиргааны болон бусад бүх арга хэмжээг авна. Эдийн засаг, нийгэм, соёлын эрхийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээг нөөц бололцоондоо тулгуурлаж дээд зэргээр ашиглах, шаардлагатай бол олон улсын хамтын ажиллагааны хүрээнд авна” гэж заасан байдаг.

Үүний дагуу 1993 оноос хойш гэр бүл, хүүхэд хамгааллын чиглэлээр 200 гаруй холбооны хууль, ОХУ-ын Ерөнхийлөгчийн зарлиг, ОХУ-ын Засгийн газрын тогтоол батлагдсан ба эдгээр нь гэр бүл, хүүхдийн нийгмийн хамгааллын арга хэмжээг бэхжүүлэхэд чиглэгдсэн байна.¹²⁵

¹²⁵Теоретико-правовые основы защиты конституционных прав и свобод несовершеннолетних в России. Л.Н.Дегтярева (Центральный филиал Российского государственного университета правосудия). Тамбов, 2017. 32 дахь тал. Эх сурвалж: <http://ucom.ru/doc/mon.2017.04.01.pdf>

Эдгээрээс гадна ОХУ-ын 25 субъектүүд нь бүрэн эрхийнхээ хүрээнд хүүхдийн хамгааллыг дэмжин өөрийн хууль тогтоомжийг батлан гаргана.

Хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах талаарх холбооны хууль тогтоомжуудыг дараах 5 бүлэгт ангилан авч үзлээ:

- ✓ хүүхдийн эрх, эрх чөлөө;
- ✓ гэр бүлийн орчин, асрамжийн хэлбэрүүд (эцэг, эхийг эрх, үүрэг; төрөөс гэр бүлийг дэмжих нь);
- ✓ эрүүл мэнд ба нийгмийн халамж (хүүхдийн эрүүл мэнд; хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд; нийгмийн халамж);
- ✓ боловсролын асуудал;
- ✓ тусгай хамгааллын арга хэмжээнүүд (хүүхдийн хөдөлмөр; өнчин болон хараа хяналтгүй хүүхэд; хүнд нөхцөлд амьдарч байгаа хүүхэд).

• *Хүүхдийн эрх, эрх чөлөө*

ОХУ-ын хүүхдийн эрх, үүрэг, хариуцлагатай холбоотой эрх зүйн гол баримт бичиг бол Хүүхдийн эрхийн үндсэн баталгааны тухай хууль¹²⁶ юм. Энэ хуулиар хүүхдийн эрхийн талаарх хууль тогтоомжоор зохицуулсан үндсэн баталгаануудыг цэгцэлсэн байна.¹²⁷ Энэ хуульд хүүхдийн ашиг сонирхлын үүднээс төрийн бодлогын зорилгыг тодорхойлсон:

- ✓ ОХУ-ын Үндсэн хуулийн дагуу хүүхдийн эрхийг хангах;
- ✓ хүүхдийн эрхийн баталгааны эрх зүйн үндсийг бүрдүүлэх;
- ✓ хүүхдийн зөрчигдсөн эрхийг сэргээх;
- ✓ хүүхдийг бие бялдар, оюун ухаан, сэтгэл зүй, ёс суртахууны хувьд хөгжүүлэх болон эх оронч үзэл, зөв иргэн болж хүмүүжихэд хөхиүлэн дэмжих.

Иргэний хуульд хүүхдийн эрхийг 6 хүртэлх насны, 6-14 (мөн бага насны гэж нэрлэдэг) болон 14-16 насны гэж гурван бүлэгт хуваасан байна.

Гэр бүлийн тухай хуулийн¹²⁸ 11 дүгээр бүлэгт хүүхдийн эрхийг хамгаалах, гэр бүлийн орчиндоо хамгаалуулах баталгааг тодорхойлохдоо тэднийг “эцэг, эхийн эрх мэдэл”-д хамаарах объект бус, харин бие даасан эрх зүйн субъект хэмээн үзэн дараах үндсэн эрхүүдийг тусгасан:

- ✓ гэр бүлд амьдарч, хүмүүжих эрх, ашиг сонирхлыг нь хангах, нэр төрийг нь хүндэтгэх бөгөөд бүх талаар нь хөгжүүлэх (54-р зүйл);
- ✓ гэр бүл салсан тохиолдолд эцэг, эх, бусад хамаатан садантайгаа харилцах эрх (55-р зүйл);
- ✓ хамгаалуулах эрх, үүнд, асран хамгаалуулах эрхийнхээ төлөө бие даан холбогдох байгууллага, шүүхэд хандах эрх (56-р зүйл);
- ✓ үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх (57-р зүйл);

¹²⁶Федеральный закон “Об основных гарантиях прав ребенка в РФ” от 24.07.1998 года № 124-ФЗ.

¹²⁷Права ребенка: необходимость внедрения новых механизмов защиты (Монография). С.В.Широ (кандидат педагогических наук, доцент, заведующий кафедрой права Волгоградского государственного педагогического университета.). Уполномоченный по правам ребенка в городе Москве, Российское представительство объединения “Спасем детей” (Норвегия). Москва - Мурманск. 2009. 40 дэх тал.

¹²⁸Семейный кодекс РФ от 29.12.1995 года.

- ✓ овог, нэр авах (58-р зүйл) болон өөрчлөх эрх (59-р зүйл);
- ✓ эзэмших, өмчлөх эрх (60-р зүйл).

Эрүүгийн хуулийн¹²⁹ 17 дугаар бүлэгт хүн хулгайлах (126-р зүйл), хэн нэгнийг хууль бусаар хорих (127-р зүйл) зэрэг хүний эрх чөлөө, нэр төр, алдар хүндийн эсрэг гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдэд хариуцлага хүлээлгэхээр тусгасан.

• Гэр бүлийн орчин

Эцэг, эхийн эрх, үүрэг:

Гэр бүлийн тухай хуулийн 12 дугаар бүлэгт хүүхдийг хүмүүжүүлэх, сургах, тэдний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах талаар эцэг, эхийн эрх, үүргийг (61-69-р зүйл), хүүхдийг гэр бүлийн хүчирхийллээс хамгаалах эрх зүйн үндсийг (65-р зүйл) тус тус тогтоосон байна.

Хүүхдээ тэжээх, хүмүүжүүлэх, сургах, түүний эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах үүргээ биелүүлээгүй, эсхүл хангалттай биелүүлээгүй эцэг, эхэд ОХУ-ын захиргааны зөрчлийн тухай хуулиар¹³⁰ 100-5000 рублээр торгох, эсхүл 5 хүртэл хоногоор баривчлах (5.35-р зүйл), Эрүүгийн хуулиар нэг жил хүртэл хугацаагаар албадан ажил хийлгэх, эсхүл гурван сар хүртэл хугацаагаар баривчлах, нэг жил хүртэл хугацаагаар хорих ялаар шийтгэх (157-р зүйл)-ээр заасан. Гэр бүлийн тухай хуулиар эцэг, эхийн эрхийг хязгаарлах (73-76-р зүйл), хасах ба эрхийг нь 10 нас хүрсэн хүүхдийн зөвшөөрлөөр сэргээнэ (69-72-р зүйл).

Төрөөс гэр бүлийг дэмжих нь:

Хүүхэдтэй иргэдэд төрөөс тэтгэмж олгох тухай хуулиар¹³¹ эцэг, эхэд хүүхэд төрүүлэх, хүмүүжүүлэхэд нь чиглэсэн төрөөс олгох тэтгэмжийн нэгдсэн тогтолцоо бий болсноор эцэг, эх, хүүхдэд төрөөс баталгаажсан материаллаг дэмжлэг үзүүлэх эрх зүйн үндсийг бүрдүүлсэн.

Татварын тухай хуулиар¹³² хүүхэдтэй этгээдэд сард 1400-3000 рублийн (хүүхэд тус бүрт) татварын хөнгөлөлт олгоно. Хэрэв 18 нас хүртэлх хүүхэд нь хөгжлийн бэрхшээлтэй бол, хүүхдийн эцэг, эх нь мэргэжлийн сургуулийн өдрийн ангийн, эсхүл аспирантурт сурдаг 24 хүртэлх насны оюутан, дадлагажигч бол 12000 рублийн (хүүхэд тус бүрт) татварын хөнгөлөлт олгоно (218-р зүйл).

Хүүхэдтэй гэр бүлд төрөөс дэмжлэг үзүүлэх нэмэлт арга хэмжээний тухай хуулийн¹³³ дагуу 2007 оноос гэр бүлүүдийг дэмжих шинэ хөтөлбөр хэрэгжиж эхэлсэн. Энэ нь хүүхэдтэй болсон, мөн хоёр дахь болон түүнээс олон хүүхэд өргөж авсан гэр бүлд “эх (гэр бүл)-ийн хөрөнгө оруулалтын сан”-ийн хэлбэрээр

¹²⁹ «Уголовный кодекс РФ» от 13.06.1996 года № 63-ФЗ.

¹³⁰ «Кодекс РФ об административных правонарушениях» от 30.12.2001 года № 195-ФЗ.

¹³¹ Федеральный закон “О государственных пособиях гражданам, имеющим детей” от 19.05.1995 №81-ФЗ.

¹³² Налоговый кодекс РФ (НК РФ).

¹³³ Федеральный закон «О дополнительных мерах государственной поддержки семей, имеющих детей» от 29.12.2006 года № 256-ФЗ.

урт хугацаанд дэмжих арга хэмжээг хэрэгжүүлж байна. Хүүхэд нь 3 нас хүрэх үед эх (гэр бүл)-ийн хүсэлтээр уг хөрөнгө оруулалтын санг бүхэлд нь, эсхүл хэсэгчлэн орон сууцны нөхцөлөө сайжруулах, хүүхдийн боловсролд зарцуулах, эхийн тэтгэврийн санд хуримтлуулах зэргээр ашиглаж болно.

Эдгээрээс гадна Хөдөлмөрийн тухай¹³⁴ болон Боловсролын тухай¹³⁵ хуулийн дагуу эцэг, эх, эсхүл хууль ёсны төлөөлөгчид эцэг, эхийн эрхээ хэрэгжүүлэхэд нь төрөөс дэмжлэг үзүүлэх харилцааг зохицуулна.

• Эрүүл мэнд ба нийгмийн халамж

Хүүхдийн эрүүл мэнд:

Иргэний эрүүл мэндийн хамгааллын тухай хуулиар¹³⁶ дараах асуудлыг зохицуулна:

- хүүхдэд зориулсан нийгмийн дэд бүтцийн тогтолцоонд хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах;
- хүүхдийг эрүүл мэнд, ёс суртахуун, оюун санааны хөгжилд сөрөг нөлөөлөх мэдээлэл, зар сурталчилгаанаас хамгаалах;
- хүнд нөхцөлд амьдарч байгаа хүүхдийн эрхийг хамгаалах.

Эрүүл ахуй, халдвар судлалын хөгжлийн тухай хуульд¹³⁷ иргэдийн таатай орчинд амьдрах эрхийг баталгаажуулсан. Таатай орчинд гэдэгт хүрээлэн буй орчин, хөдөлмөрлөх, амьдрах, ахуйн болон амрах нөхцөл, сурч хүмүүжих орчин, хоол хүнс болон бусад бүтээгдэхүүний чанар, аюулгүй байдал зэргийг оруулсан байна (8-р зүйл). Түүнчлэн боловсрол, эрүүл мэндийн болон бусад холбогдох байгууллагууд нь иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, сахих, өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, эрүүл ахуйн дүрмийг сахих үүрэгтэй (28-р зүйл).

Төрийн нийгмийн тусламжийн тухай хуулийн¹³⁸ дагуу эмийн бүтээгдэхүүнийг нэгдсэн журмаар худалдан авах замаар үнэтэй эмчилгээ шаардлагатай хүүхэд, эмэгтэйчүүдийг эмийн бүтээгдэхүүнээр хангана.

Боловсролын тухай хуулиар сурагчдын эрүүл мэндийг хамгаалахад тавигдах шаардлагыг тогтоосон.

Боловсролын байгууллагуудын анги дүүргэлтийн нормыг ОХУ-ын Засгийн газрын 1996 оны 1063 дугаар тогтоолоор¹³⁹ баталсан ба анги дүүргэлт нь хүүхдийн наснаас хамааран өөр өөр байна:

¹³⁴“Трудовой кодекс РФ” от 30.12.2001 года № 197-ФЗ.

¹³⁵Федеральный закон “Об образовании в РФ” от 29.12.2012 года № 273-ФЗ.

¹³⁶Федеральный закон “Об основах охраны здоровья граждан в РФ” от 21.11.2011 года № 323-ФЗ.

¹³⁷Федеральный закон “О санитарно-эпидемиологическом благополучии населения” от 30.03.1999 года № 52-ФЗ.

¹³⁸Федеральный закон «О государственной социальной помощи» от 17.07.1999 года №178-ФЗ.

¹³⁹Распоряжение Правительства РФ “Нормативы наполняемости классов и групп в образовательных учреждениях” от 03.07.1996 года № 1063-р.

цэцэрлэгийн:

- 1-3 настны ангид - 15 хүүхэд;
- 3-7 настны ангид - 20 хүүхэд;

• ерөнхий боловсролын сургуулийн ангид-25 сурагч.

ОХУ-ын Засгийн газрын тогтоолоор батлагдсан “2025 он хүртэл анагаах ухааныг хөгжүүлэх стратеги”¹⁴⁰ -иар анагаах ухааны хөгжлийн тэргүүлэх салбаруудад “хүүхдийн эмгэг зүй”, “нөхөн үржихүйн эрүүл мэнд” орсон байна.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд:

Тус улсын хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн талаарх төрийн бодлого нь эдийн засаг, нийгэм, соёл, хувь хүний болон улс төрийн эрхийг хэрэгжүүлэхэд бусад иргэдтэй адил тэгш боломж олгох зорилготой.¹⁴¹

Хөдөлмөрийн тухай болон Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн нийгмийн хамгааллын тухай хуулиар¹⁴² 2003 оноос хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн насны хязгаарыг 18 нас гэж заасан (1-р зүйл).

Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн нийгмийн хамгааллын тухай (27.1-р зүйл) болон Тэтгэврийн тухай¹⁴³ (17, 21, 38, 113-115-р зүйл) хуулийн дагуу хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдэд төрөөс тэтгэвэр, тэтгэмж олгоно.

Мөн тэдний гэр бүлийн нийгмийн хамгааллыг бэхжүүлэх үүднээс мөнгөн тэтгэмж болон бусад хөнгөлөлтүүдийг эцэг, эх (асран хамгаалагч)-д нь олгож байна. Үүнд:

- 5500 рублийн мөнгөн тэтгэмж (“18 хүртэлх насны хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд, эсхүл бага наснаасаа тахир дутуугийн 1 дүгээр бүлэгт хамрагдсан хөгжлийн бэрхшээлтэй насанд хүрсэн хүнийг асарч байгаа ажил эрхлээгүй хөдөлмөрийн чадвартай иргэнд сар бүр олгох мөнгөн тэтгэмжийн тухай” ОХУ-ын Ерөнхийлөгчийн 2013 оны 175 дугаар тогтоол¹⁴⁴);
- 120 рублийн нөхөн олговор (Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд асарч байгаа ажил эрхлээгүй хөдөлмөрийн чадвартай иргэнд сар бүр хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээний 60 хувьтай тэнцэх нөхөн олговрын хэмжээг нэмэх тухай” ОХУ-ын Ерөнхийлөгчийн 1994 оны 551 дугаар тогтоол¹⁴⁵)

¹⁴⁰Распоряжение Правительства РФ “Стратегией развития медицинской науки в РФ на период до 2025 года” от 28 декабря 2012 года № 2580-р.

¹⁴¹“Рассмотрение докладов, представляемых государствами-участниками в соответствии со статьей 44 Конвенции”, “Четвертый и пятый периодические доклады государств-участников, подлежащие представлению в 2011 году - Российская Федерация”. Организация Объединенных Наций. Комитет по правам ребенка. 03.06.2011 года. 32 дахь тал, 145 дугаар зүйл.

¹⁴²Федеральный закон «О социальной защите инвалидов в РФ» от 24.11.1995 года № 181-ФЗ.

¹⁴³Федеральный закон «О трудовых пенсиях в РФ» от 17.12.2001 года № 173-ФЗ.

¹⁴⁴Указ Президента РФ «О ежемесячных выплатах лицам, осуществляющим уход за детьми-инвалидами и инвалидами с детства I группы» от 26.02.2013 года № 175.

¹⁴⁵Указ Президента РФ “О повышении размера компенсационных выплат неработающим трудоспособным лицам, осуществляющим уход за нетрудоспособными гражданами” от 17.03.1994 года № 551.

- орон сууц, засвар үйлчилгээ болох орон сууцны их засварын зардлын 50 хувьтай тэнцэх нөхөн олговор олгох (Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн нийгмийн хамгааллын тухай хуулийн 17-р зүйл).

Хөдөлмөрийн тухай хуульд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй эхийн хөдөлмөр эрхлэлтийн баталгааг тогтоосон байна. Тодруулбал, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй эх хүсвэл ажлын хагас цагаар ажиллана (93-р зүйл), шөнийн цагаар (96-р зүйл), эсхүл илүү цагаар, амралтын болон баярын өдрөөр ажиллахгүй байх, албан томилолтоор явуулахгүй байх (259-р зүйл), цалинтай болон цалингүй нэмэлт амралтын өдөр (262, 263-р зүйл) олгох, хөдөлмөрийн гэрээг цуцлах, ажлаас халахыг хориглосон (261) байна.

Тэтгэврийн тухай хуулийн дагуу хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдээ 8 нас хүртэл өсгөсөн эхийн тэтгэврийг 50 наснаас тогтоох (15 жил ажилласан тохиолдолд) ба хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд асарсан хугацааг ажилласан жилд тооцно (11, 92(б)-р зүйл).

Сэтгэцийн болон биеийн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдийн амьдралын асуудлуудыг Боловсролын тухай, Иргэний эрүүл мэндийн хамгааллын тухай, Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж болон түүнийг үзүүлэхэд иргэдийн эрхийн баталгааны тухай, Төрөөс үзүүлэх нийгмийн тусламжийн тухай¹⁴⁶ болон Хүүхдийн эрүүл мэнд, хөгжилд хор хөнөөл учруулах мэдээллээс тэднийг хамгаалах тухай¹⁴⁷ хуулиар зохицуулж байна.

Нийгмийн хангамж:

Хүүхдүүдийн ашиг сонирхлыг хамгаалахад дараах холбооны хуулиар зохицуулж байна:

- Иргэдийн эрүүл мэндийн даатгалын тухай хууль¹⁴⁸;
- Иргэдэд үзүүлэх нийгмийн үйлчилгээний тухай хууль¹⁴⁹;
- Тэтгэврийн тухай хууль;
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн нийгмийн хамгааллын тухай хууль;
- Хүүхэдтэй иргэдэд төрөөс тэтгэмж олгох тухай хууль.

Хүүхдийн орон сууцны асуудлыг Орон сууцны тухай¹⁵⁰ болон Орон сууцны хувьчлалын тухай¹⁵¹ хууль болон бусад холбогдох хууль тогтоомжоор баталгаажуулсан. Орон сууцны тухай хуулийн дагуу бага орлоготой иргэдэд орон сууц, засвар үйлчилгээний төлбөрийн тэтгэмж олгодог байна (159-р зүйл). Орон сууцны хувьчлалын тухай хуулиар төрийн болон орон нутгийн орон сууцны хувьчлалын үндсэн зарчмуудыг тогтоосон. Улсын болон хотын орон

¹⁴⁶Федеральный закон «О государственной социальной помощи» от 17.07.1999 года № 178-ФЗ.

¹⁴⁷Федеральный закон «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию» от 29.12.2010 года № 436-ФЗ.

¹⁴⁸Федеральный закон «Об обязательном медицинском страховании в РФ» от 29.11.2010 года № 326-ФЗ.

¹⁴⁹Федеральный закон «Об основах социального обслуживания граждан в РФ» от 28.12.2013 года № 442-ФЗ.

¹⁵⁰«Жилищный кодекс РФ» от 29.12.2004 года № 188-ФЗ.

¹⁵¹Федеральный закон «О приватизации жилищного фонда в РФ» от 04.07.1991 года № 1541-1.

сууцны сангаас түрээсийн зориулалттай орон сууцыг ашиглах эрхтэй ОХУ-ын иргэн нь зохих журмын дагуу тухайн орон сууцыг хувьчилж авч болно. Тус улсын 14-18 насныхан дараах журмын дагуу хамрагдана (2-р зүйл): 14 хүртэлх насны хүүхдүүдэд эцэг, эхийн нь хүсэлт, холбогдох байгууллагын зөвшөөрлийн дагуу, 14-18 насны залуучуудад өөрсдийнх нь хүсэлт, эцэг, эх болон холбогдох байгууллагын зөвшөөрлөөр тэдэнд орон сууцыг хувьчилна.

• **Боловсролын асуудал**

Боловсролын тухай хууль нь тус улсын боловсролын зорилго, үндсэн зорилтуудын зэрэгцээ боловсролын бүх байгууллагад суралцаж байгаа хүүхдүүдийн эрхийн баталгааг бий болгож, боловсролын салбарын эрх, үүрэг, эрх мэдлийг тодорхойлсон.

Хуулиар нийгмийн туслалцаа шаардлагатай хүүхдүүдэд боловсрол эзэмшихэд нь үзүүлэх дэмжлэгийг баталгаажуулж, төрөөс тэдний сургалтын зардлыг бүхэлд нь буюу хэсэгчлэн гаргахыг тогтоосон байна. (5-р зүйл)

ОХУ-д боловсрол, хүмүүжил, соёлд хамаарах хүүхдийн эрхийг Гадаадын иргэдийн эрх зүйн байдлын тухай¹⁵², Дүрвэгсдийн тухай¹⁵³, Иргэний харьяаллын тухай¹⁵⁴, Хүүхдийн эрхийн үндсэн баталгааны тухай¹⁵⁵ хуулиудаар баталгаажуулсан байна.

• **Тусгай хамгааллын арга хэмжээнүүд**

Хүүхдийн хөдөлмөр:

Хөдөлмөрийн тухай хуулиар¹⁵⁶ насанд хүрээгүй ажиллагсдын хөдөлмөрийн харилцааг зохицуулна. Хуулийн дагуу 16 нас хүрсэн этгээдийг ажилд авна. Онцгой тохиолдолд 15 нас хүртсэн, бүрэн дунд боловсрол эзэмшсэн (эсхүл эзэмшиж байгаа) хүүхэдтэй өсвөр үеийнхний эрүүл мэндэд хохирол учруулахааргүй хөнгөн ажил хийлгэх гэрээ байгуулж болно. Харин 14 настай хүүхдээр түүний эрүүл мэндэд хохирол учруулахааргүй хөнгөн ажлыг түүний эцэг, эх болон холбогдох байгууллагын зөвшөөрөлтэйгээр, суралцахад нь саадгүй байхаар хийлгэж болно.

1. Насанд хүрээгүй ажиллагсдыг хүнд (ачаа ачих, буулгах гэх мэт), хортой болон аюултай ажил (гал түймэр, тэсрэх бодис үйлдвэрлэх гэх тэм), газар доорх ажил, тэдний ёс суртахууны хөгжилд сөргөөр нөлөөлөх ажил эрхлэх болон шөнийн цагаар ажиллахыг хориглоно.
2. Тэдний эрх, үүрэг нь насанд хүрэгчтэй адил байна. Өөрөөр хэлбэл, насанд хүрээгүй ажиллагсад нь үнэнч, шударга ажиллах, хөдөлмөрийн

¹⁵²Федеральный закон «О правовом положении иностранных граждан в РФ» от 25.07.2002 N 115-ФЗ

¹⁵³Федеральный закон «О беженцах» от 19.02.1993 года № 4528-1.

¹⁵⁴Федеральный закон «О гражданстве РФ» от 31.05.2002 года № 62-ФЗ.

¹⁵⁵Федеральный закон «Об основных гарантиях прав ребенка в РФ» от 24.07.1998 года № 124-ФЗ.

¹⁵⁶Трудовой кодекс РФ от 30.12.2001 года № 197-ФЗ.

- сахилга батыг сахих, хөдөлмөр хамгааллын шаардлагыг биелүүлэх, захиргааны удирдамжийг дагаж мөрдөх үүрэгтэй.
3. Гэхдээ тэд хөдөлмөр хамгаалал, ажлын цаг, цалин хөлс, амралтын өдрүүдэд тодорхой хөнгөлөлт эдэлнэ. Тухайлбал, 15-16 насныхан өдөрт 5 цаг, 16-18 насныхан өдөрт 7 цагаас хэтрүүлэхгүй ажиллах (94-р зүйл) боловч насанд хүрэгчдийн ажлын өдрийн үндсэн цалинтай тэнцүү цалин авна (271-р зүйл). Мөн 18 нас хүрээгүй ажиллагсад хуанлийн 31 хоног амарна (267-р зүйл).
 4. Тухайн байгууллага, аж ахуйн нэгжийн захиргаа нь насанд хүрээгүй ажилтныг ажлаас халахдаа Хөдөлмөрийн хяналтын улсын байцаагч, Насанд хүрээгүй хүмүүсийн хэргийг хянах, эрхийг хамгаалах хорооноос зөвшөөрөл авах ба хэрэв насанд хүрээгүй ажилтанг ажлаас халсан бол түүнд ажлын байр олж өгөх үүрэгтэй.
 5. Хүүхдийг хүнд хөдөлмөрт оролцуулахаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг дээрх хуулиас гадна Боловсролын тухай, Хүн амд үзүүлэх нийгмийн үйлчилгээний тухай, Насанд хүрээгүй хүүхэд хараа хяналтгүй болох, хууль зөрчихөөс урьдчилан сэргийлэх тогтолцооны тухай¹⁵⁷ болон Гэр бүлийн тухай хуулиар зохицуулдаг байна.

Өнчин болон хараа хяналтгүй хүүхэд:

Гэр бүлийн тухай хууль нь эцэг, эхийн асаргаагүй үлдсэн хүүхэд, тэдний эрх, хууль ёсны эрх ашгийг хамгаалах, үрчлэх, асран хамгаалах, хүмүүжүүлэх, амьдрах нөхцөлийг бүрдүүлэх тэднийг үрчлэн авах гэр бүлд шилжүүлэх болон бусад асуудлыг зохицуулсан.

Өнчин болон эцэг, эхийн асаргаагүй үлдсэн хүүхдийн нийгмийн халамжийн нэмэлт баталгааны тухай хуулиар¹⁵⁸ зорилгот бүлгийн хүүхдийн нийгмийн халамжийн ерөнхий зарчим, агуулга, арга хэмжээг тодорхойлсон ба зохицуулалтын хүрээнд 23 хүртэлх насныхан мөн хамрагдана. Хуульд хүүхдийн дараах эрхүүдийн нэмэлт баталгааг хөндсөн байна:

- боловсрол эзэмших эрх (6-р зүйл);
- эмнэлгийн тусламж авах эрх (7-р зүйл);
- эд хөрөнгө, байр эзэмших эрх (8-р зүйл);
- хөдөлмөрлөх эрх (9-р зүйл);
- өнчин хүүхэд болон эцэг, эхийн асаргаагүй үлдсэн хүүхдийн эрхийн шүүхийн хамгаалалт (10-р зүйл).

Эцэг, эхийн асаргаагүй үлдсэн хүүхдүүдийн талаарх төрийн мэдээллийн тухай хуулийн¹⁵⁹ дагуу зорилтот бүлгийн хүүхдүүдийн тоон мэдээллийн сангийн журам, ашиглалтыг зохицуулсан байна.

¹⁵⁷Федеральный закон "Об основах системы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних" от 24.06.1999 N 120-ФЗ.

¹⁵⁸Федеральный закон "О дополнительных гарантиях по социальной поддержке детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей" от 21.12.1996 года № 159-ФЗ.

¹⁵⁹Федеральный закон "О государственном банке данных о детях, оставшихся без попечения родителей" от 16.04.2001 года № 44-ФЗ.

“Гэр бүл дэх хүүхдийн асрамжийн газрын тухай” Засгийн газрын 2001 оны 195 дугаар тогтоолоор гэр бүл дэх асрамжийн газрын үйл ажиллагааны журмыг тодорхойлсон. Гэр бүл дэх хүүхдийн асрамжийн газрыг байгуулахад эхнэр, нөхөр хоёр өөрийн хүсэлтээр 5-10 хүүхдийг гэр бүлд тулгуурлан асрах замаар хэрэгжүүлнэ.

14-16 насны хөвгүүд гэр бүлдээ тогтворгүй байх тохиолдолд тэднийг цэргийн ангиудад сургах, хүмүүжүүлэх арга хэмжээ авах ба үүнийг “Цэргийн ангид сурч байгаа сурагчдын эрх зүйн байдлын тухай дүрэм батлах тухай” Засгийн газрын 2000 оны 745 дугаар тогтоолоор зохицуулна. НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн конвенц, олон улсын эрх зүйд заасан шаардлагын дагуу хүүхэд өөрөө зөвшөөрсөн тохиолдолд цэргийн ангид сурч, хүмүүжнэ. Тэнд сурч боловсрох хүүхдүүд нь төрийн хангамжид бүрэн хамрагдан ерөнхий боловсролын сургуульд суралцах бөгөөд төгссөний дараа мэргэжлээ бие даан сонгох эрхтэй.

Өнчин болон хараа хяналтгүй хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалахтай холбоотой харилцааг Боловсролын тухай болон Насанд хүрээгүй хүүхэд хараа хяналтгүй болох, хууль зөрчихөөс урьдчилан сэргийлэх тогтолцооны тухай¹⁶⁰ хууль, “Нийгмийн нөхөн сэргээх шаардлагатай насанд хүрээгүй хүүхдийн тусгай мэргэжлийн байгууллагуудын жишиг дүрмийг батлах тухай” ОХУ-ын Засгийн газрын 2000 оны 896 дугаар тогтоолоор зохицуулж байна.

Хүнд нөхцөлд амьдарч байгаа хүүхэд:

Хүнд нөхцөлд амьдарч байгаа хүүхдийн эрхийг хамгаалах тухай тус улсын хууль тогтоомж нь амьдралын таатай болон хүнд нөхцөлд байгаа хүүхдийн эрхийг хамгаалах баталгаа болсон ОХУ-ын Үндсэн хуулиас гадна Өнчин болон эцэг, эхийн асаргаагүй үлдсэн хүүхдийн нийгмийн халамжийн нэмэлт баталгааны тухай, Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн нийгмийн хамгааллын тухай, Боловсролын тухай, Гэр бүлийн тухай, Хөдөлмөрийн тухай болон Эрүүгийн хуулиар зохицуулна.

Хүүхдийн эрхийн үндсэн баталгааны тухай хуульд¹⁶¹ тодорхойлсноор хүнд нөхцөлд амьдарч байгаа хүүхэд гэдэгт (1-р зүйл):

- эцэг, эхийн асаргаагүй үлдсэн;
- хөгжлийн бэрхшээлтэй;
- сэтгэцийн болон биеийн согогтой;
- зэвсэгт болон олон үндэстний зөрчилдөөн, байгалийн болон технологийн гамшигт өртсөн;
- дүрвэгсэд болон албадан нүүлгэн шилжүүлж байгаа гэр бүлийн;
- онцгой нөхцөлд байгаа;
- хүчирхийллийн хохирогч;

¹⁶⁰Федеральный закон «Об основах системы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних» от 24.06.1999 года № 120-ФЗ.

¹⁶¹Федеральный закон “Об основных гарантиях прав ребенка в РФ” от 24.07.1998 года № 124-ФЗ.

- засан хүмүүжүүлэх газарт хорих ял эдэлж байгаа;
- боловсрол, хүмүүжлийн тусгай байгууллагуудад байгаа;
- бага орлоготой өрхөд амьдарч байгаа;
- зан төлөвийн асуудалтай;
- амьдралын нөхцөлд хүндрэл учирч, үүнийг өөрийн, эсхүл гэр бүлийн тусламжтайгаар даван туулах боломжгүй байгаа зэрэг хүүхдүүд орно.

Насанд хүрээгүй хүүхэд хараа хяналтгүй болох, хууль зөрчихөөс урьдчилан сэргийлэх тогтолцооны тухай хуулийн¹⁶² 2 дугаар зүйлд 18 нас хүрээгүй этгээд буюу насанд хүрээгүй хүүхэд хараа хяналтгүй болох, хууль зөрчихөөс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны үндсэн зорилгыг заасан байна. Үүнд:

- хүүхэд хараа хяналтгүй болох,
- хууль зөрчснийг тогтоох, арилгах, урьдчилан сэргийлэх;
- хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах;
- нийгмийн аюултай нөхцөлд байгаа хүүхдийг нийгэмшүүлэх, сурган хүмүүжүүлэх чиглэлээр нөхөн сэргээх;
- хүүхдийг гэмт хэрэгт татан оруулсныг тогтоох, арилгах, урьдчилан сэргийлэх.

Эрүүгийн хуулиар бүх төрлийн хүчирхийллээс хүүхдийг хамгаалах ба хуулийн 16 дугаар бүлэгт хүүхдийн ам нас, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдэд, 18 дугаар бүлэгт насанд хүрээгүй хүүхдэд бэлгийн хүчирхийлэл үзүүлсэн этгээдэд, 20 дугаар бүлэгт гэр бүл болон хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдэд хариуцлага тооцох замаар тэднийг хамгаална.

2.2.ХҮҮХДИЙН ЭРХИЙГ ХАМГААЛАХ БАЙГУУЛЛАГУУД

Насанд хүрээгүй хүүхэд хараа хяналтгүй болох, хууль зөрчихөөс урьдчилан сэргийлэх тогтолцооны тухай хуулийн дагуу хараа хяналтгүй болох болон тэднийг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн байгууллагууд, мөн хүүхэд, тэдний эцэг, эх, хууль ёсны бусад төлөөлөгч нь хүүхдийн эрүүл мэнд, эд хөрөнгө, ёс суртахууны хохирол учруулсан талаар шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхтэй.

Харин энэ чиглэлийн асуудал эрхэлсэн байгууллагууд нь өөрсдийн бүрэн эрхийн хүрээнд дараах үүргийг хүлээнэ. (9-р зүйл) Үүнд:

- хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хангах;
- хүүхдийг ялгаварлан гадуурхах бүх хэлбэр, бие махбодын болон сэтгэл санааны хүчирхийлэл, зүй бус харьцаа, бэлгийн болон бусад мөлжлөгөөс хамгаалах;
- нийгмийн хүнд нөхцөлд байгаа хүүхэд, тэдний гэр бүлийг тогтоох;
- энэ талаар эрх бүхий бусад байгууллагуудад хандах, мэдээллэх (Хүснэгт 1).

¹⁶²Федеральный закон "Об основах системы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних" от 24.06.1999 года № 120-ФЗ.

Хүснэгт 1. Хүүхэд хараа хяналтгүй болох, хууль зөрчихөөс урьдчилан сэргийлэх талаар эрх бүхий байгууллагуудад хандах, мэдээллэх чиглэл

№	Эрх бүхий байгууллагууд	Мэдээллийн чиглэл
1.	прокурорын байгууллагад	• хүүхдийн эрх, эрх чөлөөг зөрчсөн талаар;
2.	хүүхдийн эрхийг хамгаалах хороонд	• хүүхдийн боловсрол, хөдөлмөр, чөлөөт цаг, орон байр болон бусад эрхийн талаар; • хараа хяналтгүй болсон хүүхдийн тухай; • хүүхдийг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн байгууллагуудын үйл ажиллагааны талаар;
3.	асран хамгаалах байгууллагад	• эцэг, эхийн асаргаагүй үлдсэн хүүхдийн тухай; • амьдрал, эрүүл мэндэд нь хохирол учруулж болзошгүй, боловсрол эзэмшихэд нь саад учруулж буй орчинд байгаа хүүхдийн тухай;
4.	хүн амын нийгмийн хамгааллын байгууллагад	• орон гэргүй, хараа хяналтгүй, нийгмийн халамж шаардлагатай хүүхдийн тухай; • нийгмийн хүнд нөхцөлд байгаа гэр бүлийн талаар;
5.	дотоод хэргийн байгууллагад	• эцэг, эх нь хүүхдэдээ харгис хандсан талаар; • хүүхдийг гэмт хэрэг, хууль бус үйлдэлд уруу татсан талаар; • хууль зөрчсөн хүүхдийн тухай;
6.	эрүүгийн мөрдөн байцаах газарт	• шийтгүүлж байсан, нийгмийн болон сэтгэл зүйн туслалцаа шаардлагатай хүүхдийн нийгэмд дасан зохицох болон ажил эрхлэх талаар; • хууль зөрчсөн, эсхүл нийгмийн эсрэг үйлдэл хийсэн хүүхдийн тухай; • шийтгүүлж байсан, мансуурах донтой хүүхэд эмчилгээнээс зайлсхийсэн талаар; • эмнэлгийн болон нийгмийн нөхөн сэргээх албадан эмчилгээнд явах тухай шүүхийн шийдвэрийг биелүүлээгүй хүүхдийн тухай;
7.	эрүүл мэндийн байгууллагад	• согтууруулах ундаа, мансууруулах бодис, сэтгэцэд нөлөөлөх бодис хэрэглэсэн хүүхдийг эмчилгээнд хамруулах талаар;
8.	боловсролын байгууллагад	• эцэг, эхгүй үлдсэн хүүхэд асрамжийн байгууллагаас өөрийн хүсэлтээр явсан, төрийн дэмжлэг шаардлагатай хүүхдийн тухай; • хүндэтгэх шалтгаангүйгээр сургуулиас гарсан хүүхдийн тухай;
9.	залуучуудын асуудал эрхэлсэн байгууллагад	• нийгмийн аюултай нөхцөлд байгаа хүүхдийг тогтоох, тэдний амралт, чөлөөт цагаа өнгөрүүлэх болон ажил эрхлэхэд туслалцаа үзүүлэх талаар;
10.	хөдөлмөрийн асуудал эрхэлсэн байгууллагад	• хүүхдийг ажил эрхлэхэд туслалцаа үзүүлэх талаар.

Насанд хүрээгүй хүүхэд хараа хяналтгүй болох, хууль зөрчихөөс урьдчилан сэргийлэх тогтолцооны тухай хуульд гэр оронгүй, хараа хяналтгүй хүүхдүүдийн эрхийг өөрсдийн бүрэн эрхийн хүрээнд хамгаалах үүргийг дараах байгууллагад даалгасан байна. Үүнд:

- хүүхдийн эрхийг хамгаалах хороо (11-р зүйл);
- хүн амын нийгмийн хамгаалал, халамжийн байгууллагууд (12-р зүйл);
- хүүхдийн нийгмийн нөхөн сэргээх мэргэжлийн байгууллагууд (13-р зүйл);
- боловсролын байгууллагууд (14-р зүйл);
- боловсрол, хүмүүжлийн тусгай байгууллагууд (15-р зүйл);
- асрамжийн байгууллагууд (16-р зүйл);

- залуучуудын асуудал эрхэлсэн байгууллагууд (17-р зүйл);
- эрүүл мэндийн байгууллагууд (18-р зүйл).

Эдгээр байгууллагуудын үйл ажиллагаанд дээд шатны төрийн байгууллагууд нь эрх мэдлийнхээ хүрээнд хяналт тавина.

1) Прокурорын байгууллага

Прокурорын байгууллагын тухай хуулийн дагуу тус улсын прокурорын байгууллагууд нь хүүхдийн эрхийн талаарх хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэд хяналт тавих хараат бус байгууллага юм.

Хүүхдийн эрхийг хамгаалах прокурорын байгууллага л ажиллагаанд эцэг, эхийн эрхийг хязгаарлах, хасах, тэтгэмжийн төлбөрийн асуудал, хүүхэд үрчлэхийг зогсоох зэрэг хүүхдийн эрхийг хамгаалахтай холбоотой шийдвэрийг гаргана.

2) Хүүхдийн эрхийг хамгаалах хороо

Хүүхдийн эрхийг хамгаалах хороо нь хүүхдийн эрхийг цогцоор хамгаалах үүргийг хүлээдэг. Насанд хүрээгүй хүүхэд хараа хяналтгүй болох, хууль зөрчихөөс урьдчилан сэргийлэх тогтолцооны тухай хуульд заасны дагуу ОХУ-ын субъектүүдийн Засгийн газар уг хороог өөрийн бүтцэд байгуулах ба хороо нь дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ (11-р зүйл). Үүнд:

- хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах, сэргээх, хангах талаар арга хэмжээ авах;
- холбогдох байгууллагуудтай хамтран хүүхдийг хаалттай төрлийн сургалт, хүмүүжлийн тусгай байгууллагад хамруулах талаар шүүхэд хандах ажлыг зохин байгуулах;
- хүүхдийг бүрэн бус дунд боловсролоо эзэмшилгүйгээр боловсролын байгууллагаас гарсан асуудлыг хянах;
- шийтгүүлж байсан, эсхүл боловсрол, хүмүүжлийн тусгай байгууллагаас эргэж ирсэн хүүхдэд ажил эрхлэхт болон ахуйн тусалцаа үзүүлэх, нийгмийн нөхөн сэргээх талаар бусад арга хэмжээг авах;
- хууль тогтоомжид заасан журмын дагуу хүүхдүүд, тэдний эцэг, эхэд албадлагын зарим арга хэмжээ авах.

3) Хүүхдийн нийгмийн нөхөн сэргээх мэргэжлийн байгууллагууд

Насанд хүрээгүй хүүхэд хараа хяналтгүй болох, хууль зөрчихөөс урьдчилан сэргийлэх тогтолцооны тухай хуульд заасны дагуу хүүхдийн нийгмийн нөхөн сэргээх мэргэжлийн байгууллагуудад дор дурдсан байгууллагууд орно (13-р зүйл):

- хараа хяналтгүй болон амьдралын хүнд нөхцөлд амьдарч байгаа хүүхдийн нийгмийн нөхөн сэргээх төвүүд;
- хүнд нөхцөлд амьдарч байгаа, төрийн зүгээс яаралтай нийгмийн халамж шаардлагатай хүүхдийг түр хугацаагаар байрлуулан нийгмийн нөхөн сэргээх үйлчилгээ үзүүлэх нийгмийн асрамжийн газрууд;

- эцэг, эхийн асаргаагүй үлдсэн хүүхдүүдийг түр хугацаагаар байрлуулах, цаашид амьдралыг нь төвхнүүлэхэд туслалцаа үзүүлэх төвүүд.

Эдгээр мэргэжлийн байгууллагууд нь нийгмийн нөхөн сэргээх шаардлагатай дараах хүүхдүүдийг зохих журмын дагуу 24 цагийн турш хүлээн авна:

- эцэг, эх, эсхүл бусад хууль ёсны төлөөлөгчийн асаргаагүй үлдсэн;
- амьдралд аюултай нөхцөлд байгаа гэр бүлд амьдарч байгаа;
- төөрсөн, эсхүл орхигдсон;
- гэр бүлээ, эсхүл өнчин, эцэг, эхийн асаргаагүй үлдсэн хүүхдийн асрамжийн байгууллагыг сайн дураараа орхисон (үүнд, хаалттай хэлбэрийн боловсрол, хүмүүжлийн тусгай байгууллагыг сайн дураараа орхисон хүүхэд хамаарахгүй);
- оршин суух газар болон амьдрах эх үүсвэргүй;
- амьдралын хүнд нөхцөл байдалд орсон, нийгмийн халамж болон нөхөн сэргээх хөтөлбөрт хамрагдах шаардлагатай.

4) Боловсрол, хүмүүжлийн тусгай байгууллагууд

Боловсрол, хүмүүжлийн тусгай байгууллагуудыг хэлбэрийн хувьд хаалттай, нээлттэй гэж ангилна. (15-р зүйл)

Нээлттэй хэлбэрийн боловсрол, хүмүүжлийн тусгай байгууллагууд нь сурган хүмүүжүүлэх тусгай арга шаардлагатай 8-18 насны хүүхдийг Хүүхдийн эрхийг хамгаалах хорооны шийдвэр болон сурган хүмүүжүүлэх, сэтгэц, эрүүл мэндийн дүгнэлтийг үндэслэн асран хүмүүжүүлж сургана. Хүүхдийн эцэг, эхийн зөвшөөрлийг авна, харин 14 нас хүрсэн хүүхдээс өөрийнх нь зөвшөөрлөөр уг хөтөлбөрт хамруулна.

Хаалттай хэлбэрийн боловсрол, хүмүүжлийн тусгай байгууллагууд нь сурган хүмүүжүүлэх тусгай арга шаардлагатай 11-18 насны дараах хүүхдийг шүүхийн шийдвэрийг үндэслэн хүлээн авна:

- нийгэмд аюултай үйлдэл хийсэн боловч эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх насанд хүрээгүй учраас эрүүгийн хариуцлага хүлээгээгүй хүүхэд;
- эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх нас (14, 16 нас)-ндаа нийгэмд аюултай үйлдэл хийх үед сэтгэл гутралтай холбоогүй сэтгэцийн эмгэгээс болж нийгэмд аюултай үйлдэл хийж байгаагаа ухамсарлах чадваргүй байсан учраас эрүүгийн хариуцлага хүлээгээгүй хүүхэд;
- хүндэвтэр болон хүнд гэмт хэрэг үйлдэж шийтгүүлсэн, эсхүл Эрүүгийн хуулийн 92.2-т заасны дагуу шүүхийн шийдвэрээр суллагдсан хүүхэд.

5) Хүүхдийн эрхийн омбудсмен¹⁶³

ОХУ-д хүүхдийн эрхийг хамгаалах шинэ механизм бол Ерөнхийлөгчийн 2009 оны 986 дугаар зарлигаар¹⁶⁴ Хүүхдийн эрхийн омбудсмен байгуулагдсан явдал юм.

Энэхүү байгууллагыг НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцын хэрэгжилтийн талаарх ОХУ-ын хоёрдугаар тайланд НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн хорооны өгсөн дүгнэлтэд тусгасан ОХУ-ын бие даасан хяналтыг нэвтрүүлэх гэсэн зөвлөмжийн дагуу байгуулсан.

Уг байгууллагын үйл ажиллагаа нь улс орон даяар төдийгүй олон улсын хэмжээнд хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалахад чиглэгдсэн. Үүний зэрэгцээ ОХУ-ын Хүүхдийн эрхийн омбудсмен нь дараах ажлыг гүйцэтгэнэ:

- 1) хүүхдийн эрхийг хамгаалах, зөрчсөн эрхийг сэргээх;
- 2) холбогдох чиглэлийн эрх зүйн боловсрол олгох;
- 3) холбооны болон ОХУ-ын субъектүүдийн төрийн байгууллагууд, орон нутгийн өөрөө удирдах байгууллага, бусад байгууллага, эрх бүхий албан тушаалтнаас шаардлагатай мэдээлэл, баримт бичгийг шаардаж авах, мөн:
 - тэдгээрийн үйл ажиллагаатай саадгүй танилцах;
 - бие даан, эсхүл эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтнуудтай хамтран тэдгээрийн үйл ажиллагаанд шалгалт хийх, тэднээс тайлбар авах;
 - тэдгээрийн хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг зөрчсөн гэж үзэж байгаа шийдвэр, үйл ажиллагаанд зөвлөмж гаргах;
- 4) хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлын талаар шинжлэх ухааны болон бусад байгууллагын эрдэмтэд, мэргэжилтэн нарыг татан оролцуулах зэрэг болно.

Одоогийн байдлаар ОХУ-ын бүх субъектүүдэд Хүүхдийн эрхийн омбудсмен байгуулагдсан хэдий ч түүнийг байгуулах аргууд нь өөр өөр байна. Тухайлбал:

- парламентын дэргэд (Санкт-Петербург, Тамбовск муж гэх мэт);
- гүйцэтгэх засаглалын бүтцэд (Курск болон Воронеж бүс нутаг гэх мэт);
- Хүний эрхийн омбудсмений ажлын албаны бүтцэд (Смоленск муж, Красноярск хязгаар).

Тус улсад 2009 онд Хүүхдийн эрхийн 21 омбудсмен үйл ажиллагаагаа явуулж эхэлж байсан бол 2017 онд 85 болж өссөн байна. Гэтэл Хүүхдийн эрхийн омбудсменүүдийн үйл ажиллагааны удирдлагын нэгдсэн тогтолцоо одоогоор байхгүй байна. Судлаачдын үзэж байгаагаар, омбудсмений энэхүү тогтолцоо нь хүүхдийн эрхийн хамгааллын салбарт үр дүнтэй төрийн менежментийг хэрэгжүүлэхэд саатуулж байна.

¹⁶³Теоретико-правовые основы защиты конституционных прав и свобод несовершеннолетних в России. Л.Н.Дегтярева (Центральный филиал Российского государственного университета правосудия).

Тамбов, 2017. 32 дахь тал. Эх сурвалж: <http://ucom.ru/doc/mon.2017.04.01.pdf>

¹⁶⁴Указ Президента РФ от 01.09.2009 года № 986 "Об Уполномоченном при Президенте РФ по правам ребенка".

Гурав. АВСТРАЛИЙН ХОЛБООНЫ УЛС

Австралид муж болон харьяа газар нутгийн засаг захиргаа нь хүүхэд хамгаалах үйлчилгээг зохион байгуулж хэрэгжүүлэх үүрэгтэй. Үүнийг муж болон харьяа газар нутгийн хууль тогтоомжуудаар зохицуулж, зохих үйлчилгээг үзүүлдэг.

3.1. Хүүхэд хамгаалах тухай хууль тогтоомжууд¹⁶⁵

Муж болон харьяа газар нутаг нь хүүхэд хамгаалалтай холбоотой тус тусын зохицуулалтуудыг хэрэглэж байна.

Австралийн нийслэлийн бүс нутагт гол хууль нь **Хүүхэд, залуучуудын тухай хууль** (Children and Young People Act 2008 ACT) юм. Түүнээс гадна дараах хуулиудаар зохицуулдаг. Үүнд:

- *Хүүхэд үрчлэх тухай хууль (Adoption Act 1993 ACT);*
- *Хүүхэд, залуучуудын (Австралийн нийслэлийн бүс нутагт Хүүхэд асран хамгаалах тухай стандартууд) тухай хууль (Children and Young People Act (ACT Childcare Services) Standards 2009 No. 1);*
- *Хүүхэд, залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийн тухай стандартууд (Children and Young People (Employment) Standards 2011 No. 1);*
- *Гэмт хэргийн (Хүүхдийн бэлгийн хүчирхийллийн гэмт хэрэгтэн) тухай хууль (Crimes (Child Sex Offenders) Act 2005 ACT);*
- *Гэр бүлийн хүчирхийллийн тухай хууль (Family Violence Act 2016 ACT);*
- *Эмзэг бүлгийн хүмүүстэй ажиллах (Тодорхойлолт шалгах) тухай хууль 2011 (Working with Vulnerable People (Background Checking) Act 2011 ACT);*
- *Омбудсманы тухай хууль (Ombudsman Act 1989 ACT) зэрэг хуулиуд орно.*

Шинэ Өмнөд Уэльс мужид хүүхэд хамгаалах талаар баримталдаг гол хууль нь **Хүүхэд, залуучуудын (Асрах болон хамгаалах) тухай хууль** (Children and Young Persons (Care and Protection) Act 1998 (NSW) юм. Мөн дараах хуулиудаар зохицуулж байна. Үүнд:

- *Хүүхэд үрчлэх тухай хууль (Adoption Act 2000 NSW);*
- *Хүүхэд, залуучуудыг өмгөөлөх тухай хууль (Advocate for Children and Young People Act 2014 NSW);*
- *Хүүхэд хамгаалах (Олон улсын арга хэмжээ) тухай хууль (Child Protection (International Measures) Act 2006 NSW);*
- *Хүүхэд хамгаалах (Гэмт хэрэгтнийг хориглох тухай журам) тухай хууль (Child Protection (Offenders Prohibition Orders) Act 2004 NSW);*
- *Хүүхэд хамгаалах (Гэмт хэрэгтний бүртгэл) тухай хууль (Child Protection (Offenders Registration) Act 2000 NSW);*

¹⁶⁵Australian child protection legislation
<https://aifs.gov.au/cfca/publications/australian-child-protection-legislation>

- Хүүхэд хамгаалах (Хүүхэдтэй ажиллах) тухай хууль (*Child Protection (Working with Children) Act 2012 NSW*);
- Гэмт хэргийн (Гэр бүлийн болон хувь хүний хүчирхийлэл) тухай хууль (*Crimes (Domestic and Personal Violence) Act 2007 NSW*);
- Удирдлага болон ажилчид хоорондын харилцааны (Хүүхдийн хөдөлмөр эрхлэлт) тухай хууль (*Industrial Relations (Child Employment) Act 2006 NSW*);
- Омбудсменын тухай хууль (*Ombudsman Act 1974 NSW*);
- Өсвөр насны гэмт хэрэгтний тухай (*Young Offenders Act 1997 NSW*)

Хойд бүс нутгийн хувьд гол хууль нь **Хүүхдийг асрах болон хамгаалах тухай хууль** (*Care and Protection of Children Act 2007 NT*) юм. Үүний зэрэгцээ дараах хуулиудыг хэрэглэж байна. Үүнд:

- Хүүхэд үрчлэх тухай хууль (*Adoption of Children Act 1994 NT*);
- Хүүхэд хамгаалах (Гэмт хэрэгтний тухай мэдээллэх болон бүртгэх) тухай хууль (*Child Protection (Offender Reporting and Registration) Act 2016 NT*);
- Хүүхдийн Комиссарын тухай хууль (*Children's Commissioner Act 2013 NT*);
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнд зориулсан үйлчилгээний тухай хууль (*Disability Services Act 2004 NT*);
- Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хууль (*Domestic and Family Violence Act 2007 NT*);
- Мэдээллийн тухай хууль (*Information Act 2006 NT*);
- Өсвөр насны гэмт хэрэгтнийг шүүх тухай хууль (*Youth Justice Act 2005 NT*) зэрэг болно.

Күйнсланд мужийн хүүхэд хамгаалахтай холбоотой гол хууль нь **Хүүхэд хамгаалах тухай хууль** (*Child Protection Act 1999 Qld*) юм. Түүнээс гадна дараах хуулиудыг мөрдөж байна. Үүнд:

- Хүүхэд үрчлэх тухай хууль (*Adoption Act 2009 Qld*);
- Хүүхдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн тухай хууль (*Child Employment Act 2006 Qld*);
- Хүүхэд хамгаалах (Олон улсын арга хэмжээ) тухай хууль (*Child Protection (International Measures) Act 2003 Qld*);
- Хүүхэд, залуучуудын хороо болон хүүхэд асран хамгаалагчийн тухай хууль (*Commission for Children and Young People and Child Guardian Act 2000 Qld*);
- Хүүхэд хамгаалахтай холбоотой шүүхийн маргааныг удирдагчийн тухай хууль (*Director of Child Protection Litigation Act 2016 Qld*);
- Гэр бүлийн хүчирхийллээс хамгаалах тухай хууль (*Domestic and Family Violence Protection Act 2012 Qld*);
- Боловсрол болон халамж үйлчилгээний тухай хууль (*Education and Care Services Act 2013 Qld*);
- Боловсролын (Ерөнхий заалтууд) тухай хууль (*Education (General Provisions) Act 2006 Qld*);

- Гэр бүл болон хүүхдийн асуудал хариуцсан хорооны тухай хууль (*Family and Child Commission Act 2014 Qld*);
- Гэр бүлийн асуудал хариуцсан хорооны тухай хууль (*Family Responsibilities Commission Act 2008 Qld*);
- Асран хамгаалал болон захиргааны тухай хууль (*Guardianship and Administration Act 2000 Qld*);
- Омбудсманы тухай хууль (*Ombudsman Act 2001 Qld*);
- Цагдаагийн албаны эрх, үүргийн тухай хууль (*Police Powers and Responsibilities Act 2000 Qld*);
- Нийтийн асран хамгаалагчийн тухай хууль (*Public Guardian Act 2014 Qld*);
- Нийтийн эрүүл мэндийн тухай хууль (*Public Health Act 2005 Qld*);
- Хүүхэдтэй ажиллах (Эрсдэлийн удирдлага ба хяналт) тухай хууль (*Working with Children (Risk Management and Screening) Act 2000 Qld*);
- Өсвөр насны гэмт хэрэгтнийг шүүх тухай хууль (*Youth Justice Act 1992 Qld*) зэрэг хуулиудыг хэрэгжүүлдэг.

Өмнөд Австралийн хүүхэд хамгаалах талаарх гол хууль нь **Хүүхэд хамгаалах тухай хууль** (*Children's Protection Act 1993 SA*) юм. Түүнээс гадна дараах хуулиудыг хэрэглэнэ. Үүнд:

- Хүүхэд үрчлэх тухай хууль (*Adoption Act 1988 SA*);
- Хүүхэд хамгааллын хяналтын (Бүрэн эрх болон халдашгүй байдал) тухай хууль (*Child Protection Review (Powers and Immunities) Act 2002 SA*);
- Хүүхдийн аюулгүй байдлын тухай (Хориолсон хүмүүс) хууль (*Child Safety (Prohibited Persons) Act 2016 SA*);
- Хүүхдийн бэлгийн хүчирхийллийн гэмт хэрэгтнийг бүртгэх тухай хууль (*Child Sex Offenders Registration Act 2006 SA*);
- Хүүхэд, залуучуудын (хянах болон өмгөөлөн хамгаалах этгээд) тухай хууль *Children and Young People (Oversight and Advocacy Bodies) Act 2016 (SA)*;
- Хүүхэд, залуучуудын (Аюулгүй байдал) тухай хууль (*Children and Young People (Safety) Act 2017 SA*);
- Гэр бүлийн хүчирхийллийн тухай хууль (*Domestic Violence Act 1994 SA*);
- Гэр бүлийн болон нийгмийн үйлчилгээний тухай хууль (*Family and Community Services Act 1972 SA*);
- Өсвөр насны гэмт хэрэгтний тухай хууль (*Young Offenders Act 1994 SA*)

Тасманид гол хууль нь **Хүүхэд, залуучууд болон тэдний гэр бүлийн тухай хууль** (*Children, Young Persons and their Families Act 1997 Tas.*) юм. Түүнээс гадна дараах хуулиудаар зохицуулдаг. Үүнд:

- Хүүхэд үрчлэх тухай хууль (*Adoption Act 1988 Tas.*);
- Хүүхдийн асрамжийн тухай хууль (*Child Care Act 2001 Tas.*);

- Хүүхэд хамгаалах (Олон улсын арга хэмжээ) тухай хууль (*Child Protection (International Measures) Act 2003 Tas.*);
- Хүүхэд, залуучуудын Комиссарын тухай хууль (*Commissioner for Children and Young People Act 2016 Tas.*);
- Нийгмийн хамгааллын (Гэмт хэрэгтний тухай мэдээллэх) тухай хууль (*Community Protection (Offender Reporting) Regulations 2016*);
- Боловсролын тухай хууль (*Education Act 1994(Tas.)*);
- Гэр бүлийн хүчирхийллийн тухай хууль (*Family Violence Act 2004 Tas.*);
- Эмзэг бүлгийн хүмүүстэй ажиллахад шаардлагатай бүртгэлийн тухай хууль (*Registration to Work with Vulnerable People Act 2013 Tas.*);
- Өсвөр насны гэмт хэрэгтнийг шүүх тухай хууль (*Youth Justice Act 1997 (Tas.)*) зэрэг болно.

Виктори мужид гол хууль нь **Хүүхэд, залуучууд болон гэр бүлийн тухай хууль** (*Children, Youth and Families Act 2005 Vic.*) юм. Түүнээс гадна дараах хуулиудыг баримталдаг. Үүнд:

- Хүүхэд үрчлэх тухай хууль (*Adoption Act 1984 Vic.*);
- Хүүхдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн тухай хууль (*Child Employment Act 2003 Vic.*);
- Хүүхдийн сайн сайхан болон аюулгүй байдлыг хангах тухай хууль (*Child Wellbeing and Safety Act 2005 Vic.*);
- Хүүхэд болон шүүхийн тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт (Хүүхдийг шүүх ажиллагаанд шинэчлэл хийх) оруулах тухай хууль (*Children and Justice Legislation Amendment (Youth Justice Reform) Act 2017 Vic.*);
- Хүүхэд, залуучуудын асуудал хариуцсан хорооны тухай хууль (*Commission for Children and Young People Act 2012 Vic.*);
- Гэр бүлийн хүчирхийллээс хамгаалах тухай хууль (*Family Violence Protection Act 2008 Vic.*);
- Бэлгийн хүчирхийллийн гэмт хэрэгтнүүдийг бүртгэх тухай хууль (*Sex Offenders Registration Act 2004 Vic.*);
- Хүүхэдтэй ажиллах тухай хууль (*Working with Children Act 2005 Vic.*) зэрэг болно.

Баруун Австралид **Хүүхдийн болон нийгмийн үйлчилгээний тухай хууль** (*Children and Community Services Act 2004 WA*) нь хүүхэд хамгааллын гол хууль юм. Түүнээс гадна уг асуудлыг зохицуулдаг дараах хуулиуд байна. Үүнд:

- Хүүхэд үрчлэх тухай хууль (*Adoption Act 1994 WA*);
- Хүүхдийн асрамж үйлчилгээний тухай хууль (*Child Care Services Act 2007 WA*);
- Хүүхдийн болон нийгмийн үйлчилгээний тухай хууль (*Children and Community Services Act 2004 WA*);
- Хүүхэд, залуучуудын Комиссарын тухай хууль (*Commissioner for Children and Young People Act 2006 WA*);
- Нийгмийн хамгааллын (Гэмт хэрэгтний тухай мэдээллэх болон бүртгэх) тухай хууль (*Community Protection (Offender Reporting and Registration) Act 2004 WA*);

- *Гэр бүлийн шүүхийн тухай хууль (Family Court Act 1997 WA);*
- *Хязгаарлах журмын тухай хууль (Restraining Orders Act 1997 WA);*
- *Хүүхэдтэй ажиллах (Гэмт хэрэгт холбогдсон эсэхийг шалгах) тухай хууль (Working with Children (Criminal Record Checking) Act 2004 WA);*
- *Өсвөр насны гэмт хэрэгтний тухай хууль (Young Offenders Act 1994 (WA) зэрэг хуулиуд багтана.*

Эдгээр хууль тогтоомжийн хүрээнд хүүхэд хамгаалалтай холбоотой дараах асуудлуудыг зохицуулж байна. Үүнд:

- гэрээс гадуурх асрамжийн үйлчилгээ (Out-of-home care);
- Абориген болон Торрес Страйт арлын өвөрмөц соёлд хандах хандлага;
- асрамжийн дараах дэмжлэг (after-care support);
- тусламж үйлчилгээг тасралтгүй төлөвлөж, тогтмол хүргэх;
- гэмт хэрэгт холбогдсон хүүхэд, залуучуудыг шүүх;
- бэлгийн хүчирхийлэлд холбогдсон гэмт хэрэгтнийг бүртгэх болон мэдээллэх;
- хүүхэдтэй ажиллах;
- гэр бүлийн болон хүүхэд асрамжийн үйлчилгээ;
- гэр бүл болон гэр бүлийн хүчирхийлэл;
- олон улсын орчинд хүүхэд хамгаалах;
- хүүхэд үрчлэх болон асран хамгаалах;
- хүүхдийн Комиссар, асран хамгаалагч, өмгөөлөгчийн тухай;
- хүүхдийн хөдөлмөр эрхлэлт зэрэг болно

Out-of-home care буюу гэрээс гадуурх асрамжийн үйлчилгээ. Энэ нь гэр бүлийн хүчирхийлэл болон бусад шалтгааны улмаас гэр бүлдээ амьдрах боломжгүй хүүхдэд үзүүлэх үйлчилгээ бөгөөд хүүхэд хамгаалах хамгийн эцсийн шатны хууль ёсны арга хэмжээ юм. Эцэг, эх нь хүүхдээ уг үйлчилгээнд сайн дураар хамруулах зохицуулалт байдаг боловч ихэнх тохиолдолд холбогдох шүүхийн шийдвэрээр гүйцэтгэдэг.

Абориген болон Торрес Страйт арлын өвөрмөц соёлд хандах хандлага.

Аль ч харьяа газар нутгийн хууль тогтоомжид уугуул, уугуул бус бүх хүүхдийн хувьд соёлын үнэт зүйл болон нийгмийн харилцаанд дасан зохицох чадварыг дэмжих зохицуулалтыг оруулсан байна. Ялангуяа Абориген үндэстэн, Торрес Страйт арлын хүүхэд, залуучууд болон тэдний гэр бүлд зориулсан тусгай заалтуудын хувьд онцгойлон анхаардаг. (Тухайлбал, “Абориген хүүхдийг байршуулах зарчмууд”).

After-care support буюу асрамжийн дараах дэмжлэг нь гэрээс гадуурх асрамж үйлчилгээ дууссаны дараа бие даан амьдрах үед хэрэгжүүлэх арга хэмжээ бөгөөд энэхүү шилжилтийн үед ч тусламж хэрэгтэй гэсэн ойлголтод үндэслэсэн. Австралийн бүх газар нутгийн хууль тогтоомжууд нь асрамжийн дараах дэмжлэг үйлчилгээний талаар нарийвчлан тодорхойлсон заалттай бөгөөд тухайн үйлчилгээнд хамрагдах насны хувьд ялгаатай байна. Тухайлбал,

Виктори болон Күйнсланд мужийн хуулиар 21 нас хүртэл гэж заасан бол Шинэ Өмнөд Уэльс, Өмнөд Австрали, Умард бүс нутаг, Баруун Австралид 25 нас хүртэл гэжээ. Харин Австралийн нийслэлийн бүс нутаг болон Тасманы хууль тогтоомжуудад насны хязгаар заагаагүй байна.

Тусламж үйлчилгээг тасралтгүй төлөвлөж, тогтмол хүргэх. Энэ нь Австралийн хүүхэд хамгааллын хүрээнд сүүлийн үед хөгжиж байгаа арга хэмжээ бөгөөд гэрээс гадуурх асрамж үйлчилгээнд хамардаг хүүхдийн ирээдүйн тогтвортой байдлыг хангахад гол анхаарлаа хандуулдаг. Өөрөөр хэлбэл, хүүхэд гэр бүлдээ аюулгүй амьдрах боломжгүй тохиолдолд урт хугацааны халамж үйлчилгээг хөгжүүлэх үйл ажиллагаа юм. Энэ нь сүүлийн үед нэвтэрч байгаа тул түүний талаар харьяа газар нутаг бүрийн хууль тогтоомжид харахан тусгаж амжаагүй. Хууль тогтоомждоо тусгайлан оруулаагүй байгаа газар нутгийн хувьд түүнийг бодлогын хүрээнд зөвлөмж хэлбэрээр тусгажээ.

Гэмт хэрэгт холбогдсон хүүхэд, залуучуудыг шүүх. Австралийн ихэнх муж болон харьяа газар нутаг нь гэмт хэрэгт холбогдсон хүүхэд, залуучуудыг шүүх тухай тусгайлсан хуультай байна. Харин Австралийн нийслэлийн бүс нутагт уг асуудлыг Хүүхэд, залуучуудын тухай хуулиар зохицуулдаг. Шинэ Өмнөд Уэльст Өсвөр насны гэмт хэрэгтний тухай хууль (Young Offenders Act 1997 NSW), Хойд бүс нутагт Өсвөр насны гэмт хэрэгтнийг шүүх тухай хууль (Youth Justice Act 2005 NT), Күйнсландад Өсвөр насны гэмт хэрэгтнийг шүүх тухай хууль (Youth Justice Act 1992 Qld) гэх мэтчилэн муж болон харьяа газар нутаг болгон өөр өөрийн тусгайлсан хуулийг хэрэглэдэг.

Бэлгийн хүчирхийлэлд холбогдсон гэмт хэрэгтнийг бүртгэх болон мэдээллэх талаар зохицуулдаг хууль тогтоомжуудад зааснаар уг хэргийг хийсэн гэмт этгээд нь гэрийн хаяг, ажлын байр гэх мэт өөрийн хувийн мэдээллийг цагдаагийн газар заавал мэдэгдэх үүрэгтэй байна. Ингэснээр бүртгэлтэй гэмт хэрэгтнүүд дахин хүүхдэд хохирол учруулах эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх ач холбогдолтой. Уг асуудалтай холбоотой муж болон харьяа газар нутгууд тус тусын хуулийг хэрэгжүүлдэг. Тухайлбал, Австралийн нийслэлийн бүс нутгийн хувьд Гэмт хэргийн (Хүүхдийн бэлгийн хүчирхийллийн гэмт хэрэгтэн) тухай хуулиар (Crimes (Child Sex Offenders) Act 2005 ACT), Өмнөд Австралид Хүүхдийн бэлгийн хүчирхийллийн гэмт хэрэгтнийг бүртгэх тухай хуулиар (Child Sex Offenders Registration Act 2006 SA), Хойд бүс нутагт Хүүхэд хамгаалах (Гэмт хэрэгтний талаар мэдээллэх болон бүртгэх) тухай хуулиар (Child Protection (Offender Reporting and Registration) Act 2016 NT) зохицуулах бөгөөд бусад муж болон харьяа газар нутгууд мөн адил тус тусын хуультай.

Хүүхэдтэй ажиллах талаар зохицуулдаг хууль тогтоомжид хүүхдийг бие махбодын болон бэлгийн хүчирхийлэлд өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах баталгааг хангахын тулд хүүхэдтэй ойр ажилладаг насанд хүрэгсэд, эсвэл асран хамгаалагчийг шалгадаг зохицуулалтыг оруулсан. Жишээлбэл, Австралийн нийслэлийн бүс нутагт Эмзэг бүлгийн хүмүүстэй ажиллах (Тодорхойлолт шалгах) тухай хууль (Working with Vulnerable People (Background

Checking) Act 2011 ACT), Өмнөд Австралид Хүүхэд хамгаалах тухай хуулиар (Children's Protection Act 1993 SA) тус тус зохицуулж байна. Бусад муж болон харьяа газар нутгуудийн хувьд тус тусын зохицуулалтыг хэрэглэдэг.

Гэр бүлийн болон хүүхдийн асрамж үйлчилгээний тухай хууль тогтоомжууд нь гэрээс гадуурх асрамж үйлчилгээний зөвшөөрөл олгох, хүүхдийг уг үйлчилгээнд хамруулах зэрэг асуудлыг зохицуулдаг. Хойд бүс нутагт Хүүхдийг асрах болон хамгаалах тухай хууль (Care and Protection of Children Act 2007 NT), Тасманд Хүүхэд, залуучууд болон гэр бүлийн тухай хууль (Children, Young Persons and their Families Act 1997 Tas.), Хүүхэд асрамжлах тухай (Child Care Act 2001 Tas.) хууль зэрэг хуулиудаар зохицуулдаг бөгөөд бусад муж болон харьяа газар нутгууд өөр өөрийн холбогдох хуулийг хэрэглэнэ.

Гэр бүл болон гэр бүлийн хүчирхийлэл. Бүх муж, харьяа газар нутаг болгон гэр бүл болон гэр бүлийн хүчирхийллийн тухай хуультай байна. Эдгээр хуульд хүүхэд хамгаалах асуудлыг тусгасан.

Австралийн нийслэлийн бүс нутагт Гэр бүлийн хүчирхийллийн тухай (Family Violence Act 2016 ACT), Шинэ Өмнөд Уэльст Гэмт хэргийн (Гэр бүлийн болон хувь хүний хүчирхийлэл) тухай хууль (Crimes (Domestic and Personal Violence) Act 2007 NSW), Хойд бүс нутагт Гэр бүлийн хүчирхийллийн тухай хууль (Domestic and Family Violence Act 2007 NT), Күйнсландад Гэр бүлийн хүчирхийллээс хамгаалах тухай хууль (Domestic and Family Violence Protection Act 2012 Qld), Өмнөд Австралид Гэр бүлийн хүчирхийллийн тухай хууль (Domestic Violence Act 1994 SA), Тасманид Гэр бүлийн хүчирхийллийн тухай хууль (Family Violence Act 2004 Tas.), Викторид Гэр бүлийн хүчирхийллээс хамгаалах тухай хууль (Family Violence Protection Act 2008 Vic.), Баруун Австралид Хязгаарлах журмын тухай (Restraining Orders Act 1997 WA) хуулиар тус тус зохицуулна.

Олон улсын орчинд хүүхэд хамгаалах. Ихэнх муж болон харьяа газар нутагт олон улсын нөхцөлд хүүхэд хамгаалах, улс хооронд хүүхэд үрчлэх тохиолдолд Хамтын нөхөрлөлийн хууль эрх зүйн зохицуулалтыг баримталдаг. Шинэ Өмнөд Уэльс, Күйнсланд, Тасмани зэрэг муж нь уг асуудлыг тусгайлсан хуулиар зохицуулж байна. Эдгээр мужид Шинэ Өмнөд Уэльсийн Хүүхэд хамгаалах (Олон улсын арга хэмжээ) тухай хууль (Child Protection (International Measures) Act 2006 NSW), Күйнсландийн Хүүхэд хамгаалах (Олон улсын арга хэмжээ) тухай хууль (Child Protection (International Measures) Act 2003 Qld), Тасманий Хүүхэд хамгаалах (Олон улсын арга хэмжээ) тухай хууль (Child Protection (International Measures) Act 2003 Tas.) зэрэг хуулийг хэрэгжүүлдэг.

Хүүхэд үрчлэх болон асран хамгаалах. Австралийн бүх муж болон харьяа газар нутаг нь хүүхэд үрчлэх тухай өөр өөрийн тусгайлсан хуультай. Хойд бүс нутгаас бусад бүх муж болон Австралийн нийслэлийн бүс нутаг нь ижил хүйстэн хосуудад хүүхэд үрчлэхийг хуулиар зөвшөөрсөн байна. Тухайлбал, Австралийн нийслэлийн бүсийн Хүүхэд үрчлэх тухай хууль (Adoption Act

1993 АСТ), Шинэ Өмнөд Уэльсийн Хүүхэд үрчлэх тухай хууль (*Adoption Act 2000 NSW*), Хойд бүс нутгийн Хүүхэд үрчлэх тухай хууль (*Adoption of Children Act 1994 (NT)*) гэх мэт.

Хүүхдийн Комиссар, асран хамгаалагч, өмгөөлөгч нь эрх бүхий байгууллагаас томилогдох бөгөөд муж болон харьяа газар нутагт хүүхдийн эрхийг өмгөөлөн хамгаалах, тэдний ашиг сонирхлыг хамгаалах ба хүүхдийн сайн сайхны төлөө ажиллана. Комиссар нь хүүхдэд нөлөө үзүүлэх, хохирол учруулах, хохирол учруулахаас урьдчилан сэргийлэх хууль тогтоомж, бодлогыг хянаж үзэх үүрэгтэй. Австралийн нийслэлийн бүс нутагт Хүүхэд, залуучуудын тухай хуулиар (*Children and Young People Act 2008 ACT*), Шинэ Өмнөд Уэльст Хүүхэд, залуучуудыг өмгөөлөх тухай хууль (*Advocate for Children and Young People Act 2014 NSW*), Хойд бүс нутагт Хүүхдийн Комиссарын тухай хуулиар (*Children's Commissioner Act 2013 NT*) гэх мэтчилэн муж болон харьяа нутаг бүр өөр өөрийн хуулиар зохицуулж байна.

Хүүхдийн хөдөлмөр эрхлэлт. Муж болон харьяа газар нутгууд нь хүүхэд хийж болох ажил хөдөлмөрийн төрөл болон ажиллах нөхцөлийг хуулиар тогтоосон байдаг. Шинэ Өмнөд Уэльс, Күйнсланд, Виктори мужууд хүүхдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн тухай тусгайлсан хуультай. Харин бусад муж болон газар нутаг нь холбогдох хуулийн заалтаар зохицуулдаг байна. Өмнөд Австралид Боловсролын тухай хуулийн (*Education Act 1972 (SA)*) холбогдох зүйл заалт, Тасманид Хүүхэд, залуучууд болон гэр бүлийн тухай хуулийн (*Children, Young Persons and their Families Act 1997 Tas.*) холбогдох зүйл заалтыг тус тус хэрэглэдэг.

Австралийн муж болон харьяа газар нутаг нь хүүхэд хамгаалах талаар өөр өөрийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлдэг боловч хууль, эрх зүйн зарим зохицуулалтыг нийтлэг хэрэглэж байна. Тухайлбал, Австралийн хүүхэд хамгаалах Үндэсний хөтөлбөр 2009-2020, Үндэсний стандарт (гэрээс гадуурх асрамж үйлчилгээний хэрэгжилтийг зохицуулдаг), *Working with children check* (хүүхдийн аюулгүй байдлыг хангах зорилготой хөтөлбөр) зэрэг хөтөлбөрүүдийг нэрлэж болно.

“Австралийн хүүхэд хамгаалах Үндэсний хөтөлбөр 2009-2020” (*National Framework for Protecting Australia's Children 2009–2020*)-ийг Австралийн Засгийн газрын Зөвлөлөөс боловсруулан гаргасан. Энэ нь бодлого болон хууль тогтоомж боловсруулахад хүүхдийн ашиг сонирхлыг нэн тэргүүнд тавихыг зорьдог бөгөөд нийгмийн эрүүл энх, сайн сайхны төлөө үйлчилдэг. Хөтөлбөр нь бүх муж болон харьяа газар нутгийн хэмжээнд хэрэглэгдэх нэгдсэн баримт бичиг бөгөөд хүүхэд хамгаалах асуудлын зохион байгуулалтыг өөрчлөн шинэчлэх зорилготой үндэсний хэмжээний зөвлөмж юм. Энэхүү хөтөлбөрөөр муж болон харьяа газар нутгийн хууль эрх зүйн ялгаа, үл зохицох байдлыг шийдвэрлэхийг зорьсон.

Муж болон харьяа газар нутгийн түвшинд нийтлэг хэрэглэгдэх хууль тогтоомж байхгүй боловч бодлогын болон практик түвшинд энэхүү ялгаа, үл зохицох байдлыг арилгахад анхаарал хандуулж байна. Тухайлбал, “Working with Children Check” буюу хүүхдийн аюулгүй байдлыг хангах зорилго бүхий баримт бичгийг нэгэн жигд хэрэгжүүлэх замаар ижил зохицуулалттай болгох нь Үндэсний хөтөлбөрийн нэн тэргүүний зорилтуудын нэг юм. Бодлогын түвшинд, гэрээс гадуурх асрамж үйлчилгээний хувьд нэгдмэл хууль тогтоомж байхгүй ч, түүний хэрэгжилтийн талаар зохицуулсан Үндэсний стандарт нийтлэг хэрэглэгддэг.

Хүүхэд хамгааллын бусад хууль тогтоомжууд

Австралийн зарим муж болон харьяа газар нутгийн цагдаагийн албаны эрх, үүрэгтэй холбоотой хууль тогтоомжуудад бэлгийн хүчирхийлэл, хүүхэд хулгайлах зэрэг хүүхэд хамгаалалтай холбоотой зарим зохицуулалтыг тусгасан байна. Ингэснээр хүүхэд хамгаалах тухай (ялангуяа хүүхдийн хүчирхийлэл болон хүүхдийг хайхрахгүй орхих) хуулиудад заасан цагдаагийн албаны эрх, үүргийг илүү нарийвчлан тодорхойлжээ.

Австралийн нийслэлийн бүс нутаг, Өмнөд Австрали, Виктори, Баруун Австралид цагдаагийн байгууллага нь хүүхдийн хүчирхийлэл болон хүүхдийг үл хайхрах талаарх асуудлыг хариуцдаг боловч цагдаагийн эрх, үүргийн тухай хуульд хүүхэд хамгаалах талаарх зохицуулалт оруулаагүй. Харин Шинэ Өмнөд Уэльсийн Хууль сахиулах (Эрх мэдэл болон үүрэг хариуцлага) тухай хууль (Law Enforcement (Powers and Responsibilities) Act 2002 NSW), Хойд бүс нутгийн Эрүүгийн хууль (The Criminal Code Act 2006 NT), Күйнсландын Цагдаагийн албаны эрх, үүргийн тухай хууль (Police Powers and Responsibilities Act 2000 Qld), Тасманий Цагдаагийн хэв журам зөрчих тухай (Police Offences Act 1935 Tas.) зэрэг хуулиудад хүүхэд хамгааллын талаарх зарим зохицуулалтыг тусгасан байна.

Австрали нь НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн тухай Конвенцод нэгдэн орсон оролцогч улс бөгөөд конвенцын зарчмыг Австралийн хүүхэд хамгаалалтай холбоотой хууль тогтоомжид тусгажээ. Түүнчлэн Хамтын нөхөрлөлийн (*Commonwealth (Cth)*) хуулиуд, тухайлбал, Гэр бүлийн тухай хууль (*Cth*), Австралийн Хүний эрхийн Комиссын тухай хуулиудын (*Cth*) үндсэн санааг муж болон харьяа газар нутгийн хуулиудад тусгасан байна.

Мөн зарим муж болон харьяа газар нутгийн хүний эрхийн тухай хууль тогтоомжид хүүхэд хамгаалах талаар зохицуулжээ. Үүнд:

- Австралийн нийслэлийн бүс нутгийн Хүний эрхийн Комиссын тухай хууль (Human Rights Commission Act 2005 ACT);
- Шинэ Өмнөд Уэльсийн Хүний эрхийн тухай хууль (Human Rights Act 2004 NSW);
- Виктори мужийн Хүний эрх, үүргийн журмын тухай хууль (The Charter of Human Rights and Responsibilities Act 2006 Vic.) зэрэг хуулиуд нь хүүхэд хамгаалах тухай зохицуулалтыг агуулдаг.

Хүүхэд хамгаалах тухай хууль тогтоомж муж болон харьяа газар нутаг болгоны хувьд ялгаатай байгаа нь тухайн газар нутгийн хэрэгцээ шаардлагатай холбоотой юм. Хэдий тийм боловч дараах асуудлуудын хүрээнд ижил зарчим баримталдаг. Үүнд:

1. Хүүхдийн нэн тэргүүний ашиг сонирхол (best interest of the child). Бүх муж болон харьяа газар нутгийн хууль тогтоомжид үүнийг анхдагч зарчим хэмээн үзэж шийдвэр гаргахад чухалчлан авч үздэг. Хууль тогтоомж бүрт үүнтэй холбоотой заалтыг оруулсан байна.
2. Эрт оролцоо (early intervention). Муж болон харьяа газар нутаг нь эрт оролцоог дэмжин хэрэгжүүлдэг ба түүнийг хэрхэн хүргэх нь харилцан адилгүй байна. Энэ нь хүүхдийн хөгжлийн, эрүүл мэндийн, бусад хэрэгцээт дэмжлэгийг аль болох эрт хүргэхийг зорьдог бөгөөд төрсөн цагаас эхлэн сургуульд орох хүртэл нь хүүхэд болон гэр бүлд үзүүлэх тусгай дэмжлэг юм.¹⁶⁶ Эрт оролцоог дэмжихэд муж болон харьяа газар нутгууд ихээхэн анхаарал хандуулж, гэр бүл болон хүүхдийг дэмжих чиглэлээр шинэлэг хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлж байна. Тухайлбал, Шинэ Өмнөд Уэльсийн “SafeCare”, Баруун Австралийн гэрт нь хүрч үйлчлэх “Best Beginning” зэрэг хөтөлбөрүүдийг онцолж болно.¹⁶⁷
3. Шийдвэр гаргахад хүүхэд, залуучуудын оролцоог хангах (the participation of children and young people in decision-making processes). Австралийн бүхий л газар нутгийн хууль тогтоомж нь шийдвэр гаргах түвшинд хүүхэд, залуучуудын оролцоог дэмжихэд чиглэсэн байдаг (нас болон хөгжлийн түвшинд таарсан). Төрөөс хүүхэдтэй холбоотой асуудлаар аливаа шийдвэр гаргахад хүүхдүүдийн үзэл бодол, саналыг заавал харгалзан үзэх ёстой.

Түүнээс гадна гэрээс гадуурх асрамж үйлчилгээ болон Абориген, Торрес Страйт арлын хүүхдэд зориулсан тусгай заалтуудын хувьд эдгээр зарчмыг мөн адил баримтална.

3.2.ХҮҮХДИЙН ТӨЛӨӨ АЖИЛЛАДАГ БАЙГУУЛЛАГУУДЫН ТОГТОЛЦОО

Австралийн Нийгмийн үйлчилгээний газрын интернет хуудсанд мэдээлснээр Австрали даяар хүүхдийн төлөө ажилладаг дараах үндсэн байгууллагууд байна.¹⁶⁸

Families Australia нь Австралид хүүхдийн аюулгүй байдал, эрүүл мэндийг хамгаалах үндэсний кампанит ажилд идэвхтэй оролцож буй 200 гаруй төрийн бус байгууллага, судлаачдаас бүрдэнэ.

¹⁶⁶<https://raisingchildren.net.au/disability/services-support/services/early-intervention>

¹⁶⁷Developments to strengthen systems for child protection across Australia. ChildFamilyCommunityAustralia. 2017. P8. https://aifs.gov.au/cfca/sites/default/files/publication-documents/44_child_protection_reforms.pdf

¹⁶⁸<https://www.dss.gov.au/our-responsibilities/families-and-children/programs-services/protecting-australias-children>

Австралийн нийслэлийн бүсийн Хүүхэд, залуучууд болон гэр бүлийг дэмжих алба (ACT Office for Children, Youth and Family Support). Хүүхэд, залуучууд болон гэр бүлийг дэмжих үйлчилгээг үзүүлдэг.

Австралийн нийслэлийн бүсийн Хүний Эрхийн Хороо (ACT Human Rights Commission) нь хүүхдийн төлөө идэвхтэй ажилладаг.

Шинэ Өмнөд Уэльсийн Хүүхэд асран хамгаалагчийн алба (Office of Children's Guardian) нь тус мужийн Хүүхэд, залуучуудын (Асрах болон хамгалах) тухай хуулиар (Children and Young Persons (Care and Protection) Act 1998) байгуулагдсан бөгөөд “Гэрээс гадуурх асрамж” үйлчилгээнд хамрагддаг хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг дэмжих үүрэгтэй.

Шинэ Өмнөд Уэльсийн Хүүхэд, залуучуудыг өмгөөлөх алба (Office of the Advocate for Children and Young People) нь Шинэ Өмнөд Уэльсийн Хүүхэд, залуучуудыг өмгөөлөх тухай хуулиар (Advocate for Children and Young People Act 2014) байгуулагдсан бөгөөд хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг өмгөөлөн хамгаалах чиглэлээр ажиллана.

Шинэ Өмнөд Уэльсийн Гэр бүлийн болон нийгмийн үйлчилгээ (NSW Family and Community Services) нь хүүхэд, насанд хүрэгсэд, гэр бүл болон нийгмийн төлөө ажилладаг бөгөөд иргэдэд өөрт буй нөөц боломж, чадвар, чадамжаа таньж мэдэх, амьдралаа дээшлүүлэхэд дэмжлэг үзүүлнэ.

Виктори мужийн Хүүхэд, залуучуудын асуудал хариуцсан хороо (Commission for Children and Young People) нь тус мужийн хүүхэд, залуучуудын аюулгүй байдал болон сайн сайхан байдлыг хангахын төлөө ажилладаг.

Виктори мужийн Хүний болон эрүүл мэндийн үйлчилгээний газар (Vic Department of Health and Human Services) нь тус мужийн иргэдийн эрүүл, сайн сайхан, аюулгүй байдлыг хангахын төлөө ажиллана.

Тасманий Хүний болон эрүүл мэндийн үйлчилгээний газар (Tas Department of Health and Human Services - DHHS) нь Тасманичуудын эрүүл мэнд, аюулгүй байдал, амьдралын баталгааг хангах, хамгаалах, сайжруулах үйл ажиллагааг төлөвлөх, удирдан чиглүүлэхээс гадна эрүүл мэндийн болон хүнд чиглэсэн чанартай үйлчилгээг үзүүлэх зорилготой.

Тасманий Хүүхэд, залуучуудын асуудал хариуцсан Комиссар (Tas Commissioner for Children and Young People) нь Тасманий хүүхэд, залуучуудын эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах, аюулгүй байдал болон сайн сайхан байдлыг хангах үүрэгтэй.

Хойд бүс нутгийн Гэр бүлийн газар (NT Territory Families) нь Хойд бүс нутгийн Засгийн газрын шийдвэрээр 2016 онд байгуулагдсан. Уг газар нь хүүхэд эрүүл, аз жаргалтай өсөх, ахмад настнуудыг халамжлан асрах бөгөөд

гарал угсаа, зан заншил, хэл соёлоос үл хамааран ижил боломж олгодог орчин бүрдүүлэхийн төлөө ажилладаг.

Хойд бүс нутгийн Хүүхэд, залуучуудын асуудал хариуцсан Комиссар (NT Children's Commissioner) нь эмзэг бүлгийн хүүхдийн асуудлыг эрхэлсэн бие даасан албан тушаалтан юм.

Күйнсландын Хүүхэд, гэр бүлийн асуудал хариуцсан хороо (Queensland Family and Child Commission) нь хүүхэд хамгаалах тогтолцооны стратеги хяналтыг хэрэгжүүлдэг бөгөөд хүүхэд, залуучууд, гэр бүлийн сайн сайхан болон аюулгүй байдлыг хангаж, тэдний нэн тэргүүний ашиг сонирхлыг дэмжих чиглэлээр ажилладаг.

Күйнсландын Ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүс болон гэр бүлийн асуудал хариуцсан газар (Department of Communities, Disability Services and Seniors) нь Күйнсландыг хүүхэд, залуучууд болон гэр бүлд ээлтэй газар болгохын төлөө тэдэнтэй хамтран ажиллахыг зорьдог.

Өмнөд Австралийн Хүүхэд хамгааллын асуудал хариуцсан газар (SA Department for Child Protection) нь төрийн болон төрийн бус байгууллагууд, гэр бүл, асран хамгаалагч, хүүхэдтэй ойр байдаг бусад этгээдтэй хамтран хүүхэд, залуучуудыг аюулгүй орчин, тэгш боломжоор хангах зорилготой ажилладаг.

Өмнөд Австралийн Хүүхэд, залуучуудыг асран хамгаалах алба (SA Office of the Guardian for Children and Young People) нь хүүхэд залуучуудын эрх, нэн тэргүүний ашиг сонирхлыг өмгөөлөх болон дэмжих үүрэгтэй.

Баруун Австралийн Нийгэм, хүүхэд хамгаалал, гэр бүлийг дэмжих газар (WA Department of Communities, Child Protection and Family Support) нь Баруун Австралийн иргэд, хүүхэд болон гэр бүлд зориулж хүүхэд хамгаалах, гэр бүлийг дэмжих үйлчилгээ үзүүлдэг.

Баруун Австралийн Нийгмийн асуудал хариуцсан газар (WA Department for Communities) нь эрүүл чийрэг хүүхэд, тогтвортой гэр бүл, өөртөө итгэлтэй иргэд бүхий орчинг бий болгохын төлөө ажиллана.

Баруун Австралийн Хүүхэд, залуучуудын асуудал хариуцсан Комиссар (WA Commissioner for Children and Young People) нь хүүхэд, залуучууд болон тэдний гэр бүл, төрийн болон төрийн бус байгууллагуудтай нягт хамтран ажиллах бөгөөд Баруун Австралийг 0-18 насны хүүхдэд хамгийн ээлтэй газар болгохын төлөө ажилладаг.

The Line нь 12-20 насны өсвөр залуу үеийнхний зан байдлыг төлөвшүүлэхэд анхаарах бөгөөд түрэмгийлэл, хүчирхийллийг өдөөдөг зан араншинг өөрчлөх замаар эрүүл зөв харилцааг бий болгохын төлөө ажилладаг.

Е-аюулгүй байдлын комиссарын алба (Office of the eSafety Commissioner) нь Австраличуудыг аюулгүй бөгөөд эерэг интернет хэрэглээгээр хангах үүрэгтэй. Хүүхдийн туслах (Kids Helpline). Хүүхдэд туслах утас нь Австралийн 5-25 насны хүүхэд, залуучуудад зөвлөгөө өгөх үйлчилгээ үзүүлнэ. Хувийн нууцыг чандлан хадгалдаг бөгөөд 7 хоног, 24 цагаар үнэ төлбөргүй үйлчилгээ үзүүлдэг.

Think you Know. Үүнийг анх Их Британид санаачилсан бөгөөд 2009 оноос Австрали улсад нэвтрүүлж, Австралийн Холбооны цагдаагийн газраас иргэддээ зориулан хөгжүүлсэн. Эцэг, эхчүүд хүүхдүүд нь онлайн орчинд юу үзэж, юу хийж байгаад үргэлж санаа зовохоос гадна яг юу үзэж, юу хийх ёстой талаар мэдэхийг хүсдэг. Think you Know нь үүнд үндэслэж, хүүхэд онлайн орчинд юу үзэж, юу ярьж, юу хийх ёстой талаар зөвлөгөө өгөх, хүүхдийг хөгжүүлэх зорилготой ажилладаг.

Австралийн гэр бүл судлалын хүрээлэн (Australian Institute of Family Studies). Засгийн газарт зориулсан гэр бүлийн судалгааны гол эх үүсвэрийг хангадаг мэргэжлийн байгууллага бөгөөд судалгаа, шинжилгээ хийж, бодлого боловсруулагчид, хэрэгжүүлэгч байгууллагууд, нийт иргэдэд гэр бүлийн амьжиргаанд нөлөөлж буй хүчин зүйлүүдийн талаарх ойлголт, зөвлөгөөг өгдөг.

Child Family Community Australia - external site нь гэр бүл, хүүхэд, иргэдийн төлөө ажиллаж буй бодлого боловсруулагчид, хэрэгжүүлэгч байгууллагууд болон судалгааны ажилтнуудад шаардлагатай мэдээллийг солилцох боломж олгодог.

Families and children-external site нь Нийгмийн үйлчилгээний газрын (Department of Social Services) интернет хуудас бөгөөд гэр бүл болон хүүхдийг дэмжих хөтөлбөр, үйлчилгээ, халамж, төлбөрийн талаарх мэдээллийг авах боломжтой.

Family life- external site. Гэр бүлийн эрүүл мэндийн талаарх өргөн хүрээний мэдээлэл бүхий линкүүдийг агуулдаг. Жишээ нь: Нярай хүүхэд, бага насны хүүхдийн тухай, өрхийн хоол хүнсний тухай, гэр бүл салалт, хүүхдийг хэрхэн асрах, хүүхдийн эрүүл мэндийн асуудлууд гэх мэт.

Learning Potential (Department of Education and Training)-external site. Хүүхдэд мэдлэг боловсрол олгоход эцэг, эхчүүдийг зөвлөгөө мэдээллээр хангана. Хүүхэдтэйгээ аль болох их цагийг өнгөрүүлэх тухай ашигтай санаа, зөвлөгөө өгдөг.

Австралид хүүхэд хамгаалах чиглэлээр ажилладаг байгууллага үүгээр хязгаарлагдахгүй бөгөөд төрийн болон төрийн бус олон тооны байгууллага хүүхдийн төлөө ажиллаж байна.

Австрали улс нь НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцын хэрэгжилтийн талаарх 5, 6 дугаар тайлан, илтгэлээ 2018 оны 1 дүгээр сард НҮБ-ын Хүүхдийн хороонд хүргүүлээд байна.

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

БНСУ

- Солонгосын хүний эрхийн үндэсний комисс <https://www.humanrights.go.kr/site/main/index001>
- 법령/아동복지-Солонгосын хүүхэд хамгааллын тухай хууль /солонгос хэлээр/ <http://www.law.go.kr/>
- Солонгосын хууль тогтоомжийн албан ёсны цахим хуудас <http://www.law.go.kr/>
- Хүний эрхийн үндэсний комиссийн тухай хууль /англи хэл дээр/ <http://www.refworld.org/pdfid/3ddd1a634.pdf>
- Солонгосын хүүхэд хамгаалах байгууллага, хүүхдийн эрхийн конвенцын 5, 6 дугаар тайлан http://www.adongbokji.or.kr/adong/html/news_view.asp?num=60541569273693&page=1&keyword1=&keyword2=&cate=4&PB=%BA%B8%B0%C7%BA%B9%C1%F6%BA%CE%B9%DF%B0%A3%C0%DA%B7%E1&mode
- НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн хорооноос 3, 4 дүгээр тайланд өгсөн зөвлөмж /солонгос хэл дээр/ <http://childvoice.kr/data/final.pdf>

ОХУ

- Права ребенка: необходимость внедрения новых механизмов защиты (Монография). С.В.Широ. Москва - Мурманск. 2009. Эх сурвалж:
- www.crin.org/en/docs/Ombudsman_in_Russia%202009.pdf
- Теоретико-правовые основы защиты конституционных прав и свобод несовершеннолетних в России. Л.Н.Дегтярева (Центральный филиал Российского государственного университета правосудия). Тамбов, 2017. Эх сурвалж: <http://ucom.ru/doc/mon.2017.04.01.pdf>
- Конвенция ООН о правах ребенка (от 20.11.1989 года).
- "Рассмотрение докладов, представляемых государствами-участниками в соответствии со статьей 44 Конвенции", "Четвертый и пятый периодические доклады государств-участников, подлежащие представлению в 2011 году - РФ". Организация Объединенных Наций. Комитет по правам ребенка. 03.06.2011 года.
- "Конституция РФ" (принята всенародным голосованием 12.12.1993).
- "Жилищный кодекс РФ" от 29.12.2004 года № 188-ФЗ.
- "Налоговый кодекс" РФ (НК РФ).
- "Семейный кодекс РФ" от 29.12.1995 года.
- "Уголовный кодекс РФ" от 13.06.1996 года № 63-ФЗ.
- "Кодекс РФ об административных правонарушениях" от 30.12.2001 года № 195-ФЗ.
- "Трудовой кодекс РФ" от 30.12.2001 года № 197-ФЗ.
- Федеральный закон «О государственной социальной помощи» от 17.07.1999 года №178-ФЗ.
- Федеральный закон «О дополнительных мерах государственной поддержки семей, имеющих детей» от 29.12.2006 года № 256-ФЗ.
- Федеральный закон «О социальной защите инвалидов в РФ» от 24.11.1995 года № 181-ФЗ.
- Федеральный закон «О трудовых пенсиях в РФ» от 17.12.2001 года № 173-ФЗ.
- Федеральный закон «Об основах системы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних» от 24.06.1999 года № 120-ФЗ.
- Федеральный закон «Об основах социального обслуживания граждан в РФ» от 28.12.2013 года № 442-ФЗ.
- Федеральный закон «О государственном банке данных о детях, оставшихся без попечения родителей» от 16.04.2001 года № 44-ФЗ.
- Федеральный закон «О государственных пособиях гражданам, имеющим детей» от 19.05.1995 года № 81-ФЗ.
- Федеральный закон «О дополнительных гарантиях по социальной поддержке детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей» от 21.12.1996 года № 159-ФЗ.
- Федеральный закон «О приватизации жилищного фонда в РФ» от 04.11.1991 года № 1541-1.
- Федеральный закон «О санитарно-эпидемиологическом благополучии населения» от 30.03.1999 года № 52-ФЗ.
- Федеральный закон «Об образовании в РФ» от 29.12.2012 года № 273-ФЗ.
- Федеральный закон «Об основах охраны здоровья граждан в РФ» от 21.11.2011 года № 323-ФЗ.
- Федеральный закон «Об основных гарантиях прав ребенка в РФ» от 24.07.1998 года № 124-ФЗ.
- Указ Президента РФ «Об Уполномоченном при Президенте РФ по правам ребенка» от 01.09.2009 года № 986.
- Указ Президента РФ «О ежемесячных выплатах лицам, осуществляющим уход за детьми-инвалидами и инвалидами с детства I группы» от 26.02.2013 года № 175.

- Указ Президента РФ "О повышении размера компенсационных выплат неработающим трудоспособным лицам, осуществляющим уход за нетрудоспособными гражданами" от 17.03.1994 года № 551.
- Распоряжение Правительства РФ "Нормативы наполняемости классов и групп в образовательных учреждениях" от 03.07.1996 года № 1063-р.
- Распоряжение Правительства РФ "Стратегией развития медицинской науки в РФ на период до 2025 года" от 28 декабря 2012 года № 2580-р.

АВСТРАЛИИ

- Australian child protection legislation <https://aifs.gov.au/cfca/publications/australian-child-protection-legislation>
- Developments to strengthen systems for child protection across Australia. Child Family Community Australia. https://aifs.gov.au/cfca/sites/default/files/publication_documents/44_child_protection_reforms.pdf
- Families Australia - <https://familiesaustralia.org.au/national-coalition/>
- ACT Office for Children, Youth and Family Support - <http://www.communityservices.act.gov.au/ocyfs>
- ACT Human Rights Commission. <http://www.hrc.act.gov.au/>
- Office of Children's Guardian. <http://www.kidsguardian.nsw.gov.au/>
- Office of the Advocate for Children and Young People - <http://kids.nsw.gov.au/>
- NSW Family and Community Services http://www.community.nsw.gov.au/welcome_to_docs_website.html
- Commission for Children and Young People. <https://ccyp.vic.gov.au/>
- Vic Department of Health and Human Services. <http://www.cyf.vic.gov.au/>
- Tas Department of Health and Human Services. <http://www.dhhs.tas.gov.au/>
- Tas Commissioner for Children and Young People <http://www.childcomm.tas.gov.au/>
- NT Territory Families. <https://territoryfamilies.nt.gov.au/>
- NT Children's Commissioner. <http://childrenscommissioner.nt.gov.au/>
- Child Safety, Youth and Women. <https://www.communities.qld.gov.au/>
- Queensland Family and Child. <https://www.qfcc.qld.gov.au/contact-us>
- SA Department for Child Protection. <https://www.childprotection.sa.gov.au/>
- SA Office of the Guardian for Children and Young People. <http://www.gcyp.sa.gov.au/>
- WA Department of Communities, Child Protection and Family Support. <http://www.dcp.wa.gov.au/Pages/Home.aspx>
- WA Department for Communities. <http://www.communities.wa.gov.au/Pages/default.aspx>
- WA Commissioner for Children and Young People. <https://www.ccyp.wa.gov.au/>
- The Line - <http://www.theline.org.au/>
- Office of the eSafety Commissioner. <http://www.cybersmart.gov.au/>
- Kids Helpline - <http://www.kidshelp.com.au/>
- Think you Know. <http://thinkuknow.org.au/>
- <https://www.australia.gov.au/information-and-services/family-and-community>